

בגידת הבעל בעילה לכפיית גט*

מאת

רות הלפרין

- א. מבוא. על כפיה וחיווב לגט. ב. העילה, מקורותיה ויסודותיה. 1. מקורות העילה. 2. יסודות העילה. ג. סקירה שות' ופטקי דין ובניים שדנו בעילה. 1. טבלת מקורות. 2. ממצאים כלליים. 3. התייחסות לפסיקה הרובנית המאוחרת. ד. היבטים פרוצדורליים. 1. התראה. 2. גדר המושג. 3. העדרות. ה. השלכות נוספות. 1. זכויות ממוניות – כתובה ונדרונית. 2. זכויות ממוניות – חוספת כתובה. 3. סעדים אחרים. 4. עוברת על דת ורועה זונות. ו. סיכום ומסקנות.

א. מבוא

דומה שהכל מודעים להשלכות ההלכת שיש לניאוף האשא על-פי ההלכה. האשא שזונתה תחת בעלה, אסורה הן על בעלה והן על בועל.¹ אין הבעל רשאי למחול לה על מעשיה, היא חייבות לקחת את גיטה ממנו, וגם החדר"ג שנועד למנוע גירושין בעל כורחה של האשא לא בא להגן על האשא צו.² השאלה המתעוררת באופן טبعי היא, מה דין הגבר במקורה דומה? האם קיימת ההלכה מקבילה במידה זו או אחרת לגבי גבר הבוגר באשתו? האם זכאיות האשא הנגדת לגט רק בגין אותם מעשים שעשה בעלה?

ההלכה החמורה ביחס לאשה יסודה בעובדה שאשת איש נכללת בגדיר איסורי העזרות מדאוריתא.³ מайдך, במידע, אין כל איסור מקביל על הגבר מדאוריתא, אלא מדרבנן בלבד.⁴ הבדל זה בנסיבות האיסור הינו רב חשיבות ובעל השפעה על התפתחות ההלכות והשוני ביניהן, ויש לזכור זאת בעת שבאים לבחון ולהשוות בין אותן הלוות.⁵

* ההייבור נכתב במסגרת תחרות עובדות במשפט העברי מטעם קרן וילר, שנת תשמ"ז, זוכה במקום הראשון.

1 רמב"ם, הלכות סוטה, ב, י"ב.

2 דיוון נרחב יותר בהלכה זו לגבי האשא יחורך מעבר למסגרת חיבורנו. ראה ב' שרשבסקי, דין משפהה (מהדורה שלישית), הוצאת ראובן מס י"ם), 406–413 (להלן: "שרשבסקי").

3 ויקרא כ, י.

4 הכוונה היא לחדר"ג מחד גיסא ולאיסור פנוייה מדרבנן מאידך גיסא, על כן ראה בהרחבה בספרו של א' ג' אלינסון, נישואין שלא כדת משה וישראל (הווצאת דבר ת"א, חשל"ו), 25–28 (להלן: "אלינסון"). גם דיוון בנושא הפילגשות יחורך מעבר למסגרת דינוינו, אך על מנת להסביר ספק מן הראו להבהיר שאף היחור הפילגשות המפורס של הרמב"ז נאמר רק לגבי פנוי ופנואה: "פנוי הבא על הפנואה, אם לדעת פילגשות, וצוני לומר שתהא מיוחדת ויודעת לי, זה מותר הוא...". (השגורות בספר המצוות, שורש חמישי). ועוד ראה על כן באLINSSON, בערך בע' 82–85.

5 בתחום דיני המשפה בישראל, הנקבעים לפי דין האיש של הצדדים אין מקום של ממש למחקר

מטרת חיבור זה היא לברור, מהי אכן ההלכה בנוגע לבעל הבוגד באשתו, וכייזד היא מיושמת למעשה. כדי להבין את הדרכ שבה בחרנו לעשות זאת, מן הרואוי להקדמים בקצרה מספר הערות על נושא הכפיה והחיווב לגט באופן כללי.

על כפיה וחיווב לגט
עלילות כפיה הבעל לגט מופיעות אצל חז"ל בשתי לשונות: בלשון של כפיה, כגון: "כופין אותו להוציא",⁶ או בלשון של יוציא: "יוציא ויתן כתובה".⁷ מחלוקת קדומה היא, מהמשמעות הביטויי: "יוציא ויתן כתובה". האם גם במקרים בהם הדין הוא להוציא ניתן לכפות, או רק כאשר נאמרה לשון הcpfיה בפרט.⁸
עפ"י התוספות,⁹ יוציא' משמעתו גם בכפיה, כך שגם במקרה של המדייר את אשתו מעשנות מלאכה,¹⁰ או מלאה לו,¹¹ או מלכת לבית אביה וכיווץ"¹² – ניתן לכפותו לגרשה. אך עפ"י רבינו חננאל,¹³ ובעקבותיו רוב הפוסקים,¹⁴ אין לכפות במקרים אלו, אלא רק במקרים שנאמרה בהם לשון כפיה מפורשת, והם המנויים במשנה כתובות, דף ע"ז ע"א, הידועה גם כמשנה בפרק המדייר:
"ואלו שכופין אותו להוציא: מוכה שחין ובעל פוליפוס והמקמצ' והמצרף נחותה והבורות".

markerim alu mofe'utim bisho'u baturo u'ilot hacpfia hamovakhot,¹⁵ aruk cabr bgemara ntosfot lehan shati u'ilot shanamra behen l'shon "yotsia": casaino zon vaino mfrans,¹⁶ v'kashasha hia chshochet b'neim v'ba'a machmat teuna "beinai hotera l'idha v'mora l'kibroha".¹⁷ canan h'kol modim shechovona hia lacpfia.¹⁸ lemrotot d'bari haRav Sh, l'mesil, shain lahosif ul ma shmanu chz"l
בפרק המדייר.¹⁹

השוואתי. אך בכל זאת מענין לציין שהן באנגליה והן בארה"ב משמשת בגדית אחר מבני הזוג עלית תביעה טובה לבקשת צו גירושין, בין אם הצד שסורה הוא הבעלים ובין אם זו האשה. באנגליה יש בעובדה הרגילה כדי לבסס את הטענה היחידה המצדיקה תביעה גירושין ע"פ Matrimonial Causes Act 1973. והוא: הנישואין נהוטו עד היסד ללא אפשרות שיקום. בעובדה הרגילה, בצדוך הוכחת אי יכולת הנגדי להמשיך ולהיות עם בניווגו, מבסת את עלית התביעה. ברוב מדינות ארה"ב מהוות בגדית מי מבני הזוג בסיס מספיק לثبتה צו גירושין נגדו. ראה Bell V Bell, 540 S.W: 2d 432, (1976); 24 Am Jur 2d §66

משנה, כתובות, ז, ט-י.

יבמות סדר, א.

ראה סקירה מפורטת בנושא המחלוקת אצל הר"ש ישראי, "על כפיה ורعنין בגט", תורה שבعلיטה, י"ב (תש"ל) ל"ב, ל"ז-ל"ח; וכן ז' ורפהטיג, "כפיה גט להלכה ולמעשה", שנתון המשפט העברי, ג'-ד'
(תש"ז-תש"ז) 172 (מופיע גם בספר מחקרים במשפט העברי, בהוצאת אוניברסיטת בר-אילן, תשמ"ה) (להלן: – "וורפהטיג").

תוספות כתובות ע', א, ד"ה "יוציא".

כתובות נת, ב.

כתובות ע, א.

כתובות עא, ב.

תוספות, לעיל הערכה.

ראה למשל ספר התשבי"ז, חלק ב', רנו; שות' הריב"ש, קכו.

שו"ע אה"ע, קנדי. 16 כתובות עז, א. 17 יבמות סה, ב.

רמב"ם, הלכות אישות, טו, י; שו"ע אה"ע, קנדי ג', ר'; שות' המהרי"ט ח"א, קיג.

שות' הרא"ש, כלל מג, אות ג.

לשאלת, האם הרשימה בפרק המדריך סגורה, או שניתן להווסף את היסוד העקרוני בગיטין – והוא רצונו של הבעל: "שלא יגרש האיש אלא ברצונו...",²⁰ והחשש בעקבותיו מפני גט מעושה, במקורה שיכפו על הבעל במקום שאין לכפות.²¹ חשש זה הביא לידי כך, שברוב המקרים אין כופין את הבעל לגרש, אלא רק מחייבים אותו, לדברי המהרי"ט: "ל להיות הדבר חמור מאד וראוי לכל אדם לבורוח ממנו כבורח מן הנחש.." בוגרנו לכפיה גט.²² וכפי שהביא הטור בשם הרא"ש: "וכיוון דאיقا פלוגתא דרבנותא ראוי להחמיר שלא לכוף בשוטים כדי שלא יהיה גט מעושה".²³

את המסקנה הקיצונית ביותר מהלכה זו הסיק החתום סופר בפסקו כנ"ל, שבמוקם מחלוקת אין לכפות, ובידיעד הגט בטל.²⁴ על דעתה זו אמר פרופסור זילברג:

"זו היא סברה חריפה עד למאוד, אך היא דעת יחיד (או יהידים), ואין שאר הפוסקים מודין בה שאלם לא כן, כמעט שאי אפשר היה לעולם לפ██וק כפיה גט, כי ברובא דרובא של המקרים החשובים, בהם קיימת חובת הבעל לגרש, אין הכפיה מותרת "אליבא דכולי עלמא" ממש, ואף על פי כן, מוכרעת השיטה לפעמים לצד המתידין, ופוסקים כמהותם גם הلقה למעשה..."²⁵

לביקורת זו ה策רף גם פרופ' פלק, בהביאו מקורות רבים לחיזוק הדעה, שעמדתו זו של החתום סופר, לא נתקבלה על דעת רוב הפוסקים, וכי השוא מוכיח – אף החתום סופר עצמו לא התכוון שישתמכו על דבריו במלוא חומרתם, ללא עוררין.²⁶ ואכן, על אף הדיעות הנוטות לצמצם את מקורי הכפיה לרשימה בפרק המדריך בלבד, ולמרות חשש כנ"ל לגט מעושה, היו גם היו הרחבות בעילות הכפיה לגט, כשהראשונה שבהן, ששימשה בסיס לרוב ההרחבות אחרות, נשתה עוד בגמרה – כפי שראינו לעיל, בתביעת אשה לגט בשל אי-סיפוק מזונות, וזאת בהסתמך על הירושלמי:

"אם מפני ריח רע כופין לא כל שכן מפני חי נפש".²⁷
בדרכו זו, של קל וחומר, הלוינו עוד פוסקים רבים בסוגיות הנכפה לדוגמה (בעל החולה במחלה הנפיליה). כך פסק הרא"ש עצמו,²⁸ למרות היתו מהמצדים בזמנים מקרי הכפיה, והמהרי"ט לעניין זה אמר: "זהא דכתיב כאן דין להווסף על מה ששנו חכמים בפרק המדריך, נכפה לאו הוספה היא, דמקל וחומר דריך הפה את כיון דהוי חי נפש...".²⁹ ובסוגיות בעל המכאה את אשתו, כפי שכתב רב אליעזר ולדנברג: "... ישנים ג"כ לפנינו

20 רמב"ם, הלכות גירושין, א, ב.

21 שהרי במקומות שהדין מתייר לכפות, כדבורי הרמב"ם, שם, "מי שהדין נותן שכופין אותו לגרש", אין חשש מפני גט מעושה. ראה שרשבסקי, לעיל העלה 2 בע' 415–416; ובספרו של פרופ' זילברג, המעוד האיני בישראל (הוצאת אקדמון י"ם, תשכ"ה), 106–110 (להלן: – "זילברג").

22 שו"ת המהרי"ט, לעיל העלה 18.

23 טור אה"ע הלכות גיטין קנד. (מובא בהגהות הרמ"א בשו"ע אה"ע, קנד כא).

24 שו"ת חותם סופר אה"ע, ח"א, קטן, קיון.

25 זילברג, לעיל, העלה 21, בע' 109–110.

26 ז' פלק, תביעת גירושין מצד האשה בדיין ישראל (המכון למחקרי חקיקה ולמשפט השוואתי ע"ש האריסacker, תשל"ג) 114–117 (להלן: – "פלק").

27 ירושלמי, גיטין, פרק ט', הלכה ט'.

28 שו"ת הרא"ש, כלל מב, אות א.

29 שו"ת המהרי"ט, לעיל העלה 18.

ニימוקים הילכתיים לחייב את הבעל וגם לכופו בנתינת ג"פ לאשתו בגין עצם הנגגותי הרעות והאכזריות כלפי אשתו, בבחינת של 'אם מפני ריח הפה קופין מפני חyi נפש לא כל שכן...'.³⁰ ובdomה לכך נאמר גם לעניין בעל נשיטה.^{31,32} סיכום הולם ביותר לסוגיה זו, נמצא שוב בדבריו של פרופ' זילברג, המזוק דעתו בהסתמכו על עדותיו, הסותרות לכ准确性 זו את זו, של הרא"ש:³³

"אך למען האמת ייאמר, כי אף על פי שהחמי ישראל החמירו מאד בכפיתה הגט בשל מומין אשר לא כתובים בהמשנה דהמגיד, הרי כאשר נתקלו במקרה קשה ביותר שאפשר לנחותו בשם "חyi נפש", זאת אומרת: מות או התנהגות העולמים לפגוע קשות בחyi האשה, הם הרחיבו ומצאו עוז בנסיבות להתריד את הcpfיה, אם מתוך הסתמכות על הקל וחומר של הירושלמי ואם תוך שילובו בטענה מאייס עלי (והסתמכות על דעת הרמב"ם) או בטענות מוכחות אחרות".³⁴

המקרה המעניין אותנו, של בעל הבוגר באשתו, אינו נמנה כਮובן בין המקרים המשמשים עילית כפיה לגט על-פי המשנה בפרק המגיד. אך כפי שריאנו, כבר בגמרא, ואח"כ בראשונים ובאחרונים, נעשו הוספות לאותה רשימה. מטרתנו הייתה לבחון את יסודות העילה הפסיכית זו, של בגידת הבעל, כפי שהובאו או נרמזו בספר ההלכה שהזכיר, על-מנת לראות אם הם תואמים את אותן הוספות שכבר נעשו. במילים אחרות: האם ישודות אלה, כפי שנפרטם להלן, ראויים לבסס עליה לכפיתה גט.

ב. העילה, מקורותיה ויסודותיה

1. **מקורות העילה**
בשו"ע³⁵ המונה את "אלו שכופין אותו להוציא וליתן כתובה...", בהתאם לאמור במשנה בפרק המגיד שהזכורה לעיל, מוסיף הרמ"א בהגותו:
"מי שהוא רועה זונות ואשתו קובלת עליו אם יש עדות בדבר שראו אותו עם מנאים או שהודה, יש אמרין שכופין אותו להוציא...".³⁶

30. שור"ת צין אליעזר ח"ז מב, אורחות המשפטים פרק ג'. המקרה הובא ונדון גם בתיק תש"ז/1197, פ"ד י"ר ג' 220 שם היה הרוב וולדנברג אב בית הדין.

31. תיק 315/ב"ט, פ"ד י' 216 במסקנות (מסקנה ד').
32. מובן שלכל הסוגיות האלו יש גם דיעות מנוגדות שאין לכפות לפיהן, ראה סקירה בורהפטיג לעיל העירה 8. מאידך ראה דעתו הקיזונית של רבנן בנימין בן מתתיה שהובאה גם היא בעניין בעל המכחה את אשתו — "נראה לע"ד ללמד לכוּן ולגרש כל עובר כל גורה ותקנה שנזרו ח"ל" ובהמשך הוא מביא את הסיבה הנראית לו לא-אמנויות עילות אלו בתלמידו (שור"ת בנימין זאב סי' פח, נדון להלן בטקסט הסמן להערה 109).

33. לעיל העירה 19 והערה 28.
34. זילברג, לעיל העירה 21, בע' 122; ביחס לרא"ש ראה, העירה 87, שם.

35. שור"ע אה"ע קנד א.
36. המונח "רועה זונות" במובנו ההלכתי שונה מן המשמעות שהוא מייחסים לו כיום (ודהינו: "טרסור לדבר עבריה, מי שחייבן של זונות" — ע"פ מיליון אבן-שושן). אלא בא לתאר אדם הולך לזונות. מונח זה לקוח ממשלי כתג: "איש אוהב חכמה ישmach אביו ורועה זונות יאבד hon" (עיין שם ברש"י ובמצודת דוד המפרש את המונח), ועוד נדון בו לכשנפרט את היסודות השונים של העילה.

קדם להלכה זו של ר' משה איסרלייש, מעין דרישיה ביןו לבין ר' יוסף קארו בשני חיבוריהם על הטור.³⁷ ר' יוסף קארו מביא בבית יוסף את מקור ההלכה הנ"ל מהאגודה (להלן), יחד עם שתי הلكות נוספות, בענין בעל קל-ראש ובעל המכחה את אשתו, ובסיומן הוא מביא את דעתו: "וּמְמַנְּרָא לִי דָעֵין לְסֹמוֹךְ עַל דִּבְרֵי סְפִירָה וּרְבִינָה שֶׁמְחָה (בענין המכחה את אשתו – ר.ה.) וְאַז לְכִפּוֹת לְהֹצִיא עַל דִּבְרֵים כַּיוֹן שֶׁלَا נִכְרָוּ בְּדִבְרֵי שָׁום אֶחָד מַהֲפוֹסְקִים הַמִּפּוֹרְסִים...")

על כך משיב לו הרמ"א בדרכיו משה.³⁸ ותמצית דבריו הם, שיש חיזוק להלכות אלו, "ומה שלא הוזכרו בדברי הפסוקים אפשר לומר שהיה דבר פשוט בעניהם ק"ו הוא מאמר אינו זן". אמן יתכן שדבריו שם מתייחסים יותר לעניין מכחה את אשתו מאשר לרועה זנות, אך מכל מקום, בשעו"ע עצמו הרמ"א הוא שהביא את הילכת האגודה. למעשה, באותו "דרישת" בין הרמ"א לר"י קארו ניתן לראות את תמצית חילוקי הדיעות בטוגיה זו.

מקור ההלכה שהביאו הרמ"א והר"י קארו הוא בספר האגודה:³⁹

"פעם אחת בא מעשה לידי, לאה טוענת על רואבן שהיה רועה זנות והוא כופר ופסקתי שם תביא עדים שהוא כן, יצא ואיתן כתובה. איבעית אמא קרא ואבע"א גמרא ואבע"א סברא. קרא דכתיב אם תקה נשים על בנותי. איבעית אמא גמרא יבמות דאמרין הכא והוא דאפשר למקים בסיפוקייהו ובנדון זה כתיב רועה זנות יאביד הון. איבעית אמא סברא דגרע מכל הני דפרק המדריך".

אם נסתכל בעיון, הרי האגודה מביא שלושה טעמים לביטוס פסיקתו:
א. הטעם המקרי, הלקח מדברי בן הארמי אל יעקב (בראשית לא נ) "אם תעה את בנותי ואם תקה נשים על בנותי...".

ב. הטעם הגמrai, המתיחס לדיוון ביבמות דף סה א, באשר לנשיות אשה שנייה, וביתר פרוט – לתנאי שהוחזק שם על-ידי ר' בא: "דאמר נושא אדם כמה נשים והוא דמצ'י למיקם בסיפוקייהו".

לפי טעם זה, לאחר ו"רועה זנות יאביד הון", הרי הוא אינו מספק מזונותיה.
ג. הטעם שבסבירא, שהיות הבעל רועה זנות, בכך הוא גרווע יותר מכל האמור בפרק המדריך.

מקור הלכתי מרוצי נוסף ממנו נשאים הסברים שונים להלכה דנן הוא עורך השולחן:⁴⁰

"עוד כתב מי שהוא רועה זנות ואשתו קובלת עליו אם יש עדות בדבר שראו אותו עם מנפים או שהזודה י"א שכופין אותו להוציא אבל משום שambilאים לו ילדים אין לחוש דילמא משקרים עליו עכ"ל וاع"ג דעת שاري עבירות כשאין נוגע לה אין קופין אותו לגרש מ"מ ברועה זנות קופין דודאי נוגע לה לעונתה רועה זנות ממש בהיתר וממים גנובים לו ימתקו ובודאי שמואס עליה ואפשר שגם יש סכנה בדבר ולא מיבעית לא לדעת הרמב"ם דבמאיס עלי קופין להוציא אלא אפילו

טור, אה"ע, סוף סי' קנד.

37

שם, ס"ק יז.

38

יבמות, סה, ב, סע' עז. לאחר ובעל האגודה, ר' אלכסנדר זוסלין הכהן, מאחרוני הראשונים באשכנז, היה הראשון שהביא הילכה זו, והוא מכונה לעיתים הילכת האגודה.

39

ערוך השולחן הילכות גיטין קני"ד טז.

40

להחולקים במאיס עלי בכה"ג מודים והרי בש"ס מבואר דבמורד מתחמיש קופין וכ"ש ברועה זונות דגראע יותר כמובן וכל זה כשותבר הדבר בכירור גמור".

וגם כאן אנו רואים שלושה יסודות:

1. נוגע לה לעונתה.
2. סכנה שבדרך.
3. מאוס עליה.

לאחר שמצאנו שיש שישה יסודות שונים לעילה, ניתן כת לדורן בהם אחד לאחד, על-מנת לראות, כאמור, האם עולמים הם בקנה אחד עם מדיניות ההוספות שכבר נעשו לרשיימה שבפרק המדייר. סדר הדיון יהיה כדלקמן: תחילת נדון ביסוד השני שהובא באגדה, לאחר מכן נדון בשלושת היסודות שהובאו בעורך השולחן כסדרם, ולבסוף נחזור לדון ביסוד הראשון והשלישי שהובאו באגדה.

2. יסודות העילה

I רועה זונות יאנד הוּן

נפתח כאמור דוקא בטעם השני שהובא באגדה, שהוא המרכז, לכארה, ואין לך כמעט מקור הילכתי הדן בנושא ללא הזכרת הנימוק המכريع כביכול: "רועה זונות יאנד הוּן".⁴¹ טעם זה גורס שמאחר וסוף רועה הזונות לאאנד הוּן, הרי לא יכול לעמוד בצרכי מזונות אשתו, וסופו לא יהיה בידו לפרנסה.⁴² אם כך, הרי הוא כמורד ממזונות, ויש לבחון, קודם כל, האם במורד ממזונות קופין לגרש.

בירושלמי⁴³ מצינו את דברי ר' חייה בר אשי בשם איש: "האומר אני זן ומפרנס קופין אותו להוציא... אם מפני ריח רע קופין — לא כל שכן מפני חyi נפש!", והרמב"ם פסק שה"יוציא ויתן כתובה" האמור לעניין זה בגמרא משמעו כפיה.⁴⁴ ואכן בשו"ע אה"ע קנ"ד ג נאמר: "האומר אני זן ואני מפרנס קופין אותו לzon ואם אין ב"ד יכולם לכופו לzon... קופין אותו להוציא מיד וליתן כתובה",⁴⁵ ועל כך התבסס הרשב"א בתשובתו⁴⁶ בנווגע לאדם הרגיל לכעוז, ולהוציא אשתו מביתו תמיד, וכתחזאה מכך אינה זונה לפעמים.⁴⁷ אך לעומת זאת, כתוב הש"ך בספרו "גבורת אונשים" כ"ח מ"ח, שבמורד מזונות לחוד אין קופין,⁴⁸ ואף לעניין המונע ממנו כל ענייני תשמש מובה שם בפ"ת שאין קופין. לא זו אף לא זו. גם לו היה יתר אידיאות בין הפסוקים לעניין הcpfיה לגט במורוד

⁴¹ תיק 7831/כ"ז, פ"ד ר' ח' 254; ביקורת החכם צבי על הילכת האגדה בתשובותיו בס"י קל"ג המתקדמת בעיקר בנקודת זו וראה על כך להלן בטקסט הסמוך להערות 114–116; ספרו של ד"ר שיפמן "דיני המשפחה בישראל" (המכון למחקרים חקיקה ולמשפט השוואתי ע"ש האריא סאקר, תשמ"ד) העלה

⁴² (להלן: – "SHIPFMAN"); ועוד.

⁴³ שימוש בחזקה זו אנו מוצאים בשו"ת הרשב"ז, ח"ג, תנ.

⁴⁴ ירושלמי גיטין, פרק י', הלכה י'.

⁴⁵ רמב"ם, הלכות אישות, יב, יא.

⁴⁶ עיין גם בשו"ע אה"ע עז א, החלקת מחוקק שם ס"ק א והבית-שםואל שם ס"ק ח.

⁴⁷ שו"ת הרשב"א, ח"א, תרגג, הובא ברמ"א בשו"ע אה"ע קנד ב.

⁴⁸ וע"ס זה נאמר בתיק תש"ז/1197, לעיל העלה 30 במסקנות: "נמצא הבעל באשמה מ对照检查 של מورد באשטו מזונות ומתחשיש קופין אותו להוציא".

⁴⁹ מובה בפתח תשובה שו"ע אה"ע קנד ס"ק ז.

ממוזנות, הרי כל פיתוח הטעם "רוועה זונות יאבד הון וסופה לא יהיה בידיו לפרنسה"⁴⁹ זכה לביקורת רבה, ובסתורו של דבר לא עמד בה.

הכוונה היא, ראשית, לביקורתו הנרחבת של החכם צבי,⁵⁰ אשר בנוסף לצמצום הלכת האגדה רק למי שמוחזק בכך — וגם זאת כנראה רק לאחר התראה, (בנושא זהណון בהמשך) — הוא גם מתנגד עקרונית לטעמו זה של האגדה בענין רוועה זונות יאבד הון,⁵¹ באמרו: "ואף שאין דעתך נוכה בטעם זה שייא נידון על שם סופו כבן סורר ומורה חדשן הוא...". כלומר, לדעתו אין לראות את רוועה הזונות כמו שכבר עכשו אומרים: "אני זון ואני מפרנס", רק משום שסופו שיאבד הונו ולא יפרנס את אשתו.

אך על התנגדות זו לטעם הנ"ל בא הסברו של הגור"א מטרלא,⁵² הרואה את הבסיס לנימוקו של האגדה בהלכה המובאת בשו"ע חו"מ עג, שהמלואה את חברו ורואה שהלה מבוזו נכסיו, יכול הוא לתובעו אף לפני מועד הפרעון, והלווה מהויב להחזיר חובו. בהתאם לכך, אליבא דהgor"א מטרלא, אנו דנים את רוועה הזונות כבעל חוב המבוזו כספו, שעליושלם מיד חובותיו (הכתובה וכל החובים הנובעים ממנו), וכך יוכל אותו לגט ולשלם כתובתה, שמא אח"כ לא יהיה בידיו לשלהמה.

אך כפי שמבואר בהרחבה בתיק 1783/כ"ז,⁵³ גם גישה זו אינה יכולה לבסס את הטעם הנ"ל, שכן בהלכה זו של בעל חוב המבוזז ממונו, שאפשר לתבעו תוך זמנו "נחلكו גדולי עולם ר' יהודה גאון והרמב"ן... והנה לעניין ממון נהוגין כן, אבל לעשות מעשה לכוף לגרש אשה שמא אח"כ לא יהיה לו לשלם כתובה אין לנו מנהג... ואין להכנס בספק גט מעושה".⁵⁴

נוסף לכל הספקות הנ"ל, יש לפנות גם לבחינה מעשית של הטיעון. בערעור / תשל"ט / 183,⁵⁵ מDIGISH הרב ישראלי ש"בנידון דין אכן אכן נתקיים בו ממש האמור 'יאבד הון', שנכנס בחובות ומתקשה בפרעונים".⁵⁶لاقורה יש כאן התייחסות לביטוי "רוועה זונות — יאבד הון" כפשוטו.⁵⁷

ברם, הרישא לא בהכרח חביא תמיד את הסיפה, ולא קשה לתאר מקרים בהם ממונו של האדם לא נפגע כלל וככל עקב היותו רוועה זונות. כך נראה שהספק בטעם מרכז. זה רב על היהודי.

II. נוגע לעונתה

נעבור כעת לשולשות היסודות שהובאו בעורך השולחן, ונפתח כאן בטעם הראשון. טעם זה מתקשר גם לפסקוק במקרא שהביא האגדה: "אם תענה את בנותי ואם תיקח נשים על

49. ציטוט מדברי החכם צבי, להלן הערכה.

50. שו"ת החכם צבי קליג, הובא בקצרה בשו"ע שם, באר היטב ס"ק ו.

51. ומעניינת העבודה שאין הוא מתייחס לנימוקיו האחרים של האגדה.

52. ר' אליהו בן אברהם יודפא, בשו"ת דבר אליהו עג (ורשה תרמ"ד).

53. פדר' ח' 254.

54. שם, ע' 258.

55. פדר' י"ב 24, 26.

56. שם, ע' 26.

57. נראה שכך גם בשו"ת קול מבשר ח"א נ: "...וגمرا יבמות שלא אפשר למיקם בסיפוקיו ורוועה זונות יאבד הון. ואם כן פשיטה בנידון דין האשה הזרה עם שלשה ילדים שלא מclin ממונו ובשביל כך מחרס את פרנסת אשתו הכהשרה"; שו"ת נושא האפוד לב.

בנותי".⁵⁸ על אף שהאגודה מביאו לצורך ביטוס טעם אחר, להלן, טעםו של השו"ע מתייחס לרישא כפי שפרשנה שם רשי, שהעינוי האמור הוא למנוע מהן עונת תשמש.⁵⁹ חיוב הבעל בעונת אשתו הוא מדאוריתית⁶⁰ ולא ניתן להתנוות עליו,⁶¹ כפי שմבאר רשי לקידושין יט ב: "עונה מצערא דגופא הוא לא איתיהיב למחללה". על בסיס זה גם עונה ערוך השולחן לאotta שאלה שנייה שהצגנו לעיל, ומברא, שלמרות שעל שאר עבירות, כשאין נוגע לה אין כופין אותו לגרש, הרי כאן, ברועה זונות, ודאי שנוגע לה בהיותו גורע מעונתה.

אם כך, גם כאן דינו של רועה הזונות כדי מورد, והפעם כדי מورد מתשמש. בשו"ע אה"ע עז א, נאמר לגבי "המודר על אשתו ואמיר הריני זן ומפרנס אבל אני בא עלייה מפני ששנאותה... ואמ היא רוצה קופין אותו מיד להוציאו ולהיתן כחובה". וגם בסימן קנ"ד סע' ג לגבי מورد מזונות שניתן לכופו לגרש נאמר בסיפא: "ויכן הדין למי שאינו רוצה לשמש". על כך התבסס הרמ"א שם בסע' ג, בוצטו את הרשב"א (ראה לעיל), ועל כך גם הסתמן הגר"א מטרלא (שם), בבארו את האגודה.

אך כבר בשו"ע אה"ע עז א, מביא הבית שמואל בס"ק ה את דעת הרא"ש, ומורה שאף במונע תשמי, אין קופין אותו לגרש. וגם שפטינו כהן (שם) כתוב שאין קופין להוציא במודר מתשמש, אלא אם באה מחמת טענה דחוตรา לידי וمرة לקובורה, כלומר שלא ילדה. וכן נאמר בתיק 4865/כ"ז,⁶² שרק מחייבים את המודר בגט ואין קופין אותו, וגם זאת, רק אם הוא עומד במדדו. ואכן, באותו מקרה לא כפוהו, אלא השתמשו בלשון "עליו לחת..."⁶³ כך שאין קופין כיום גט על המודר מתשמש. لكن, אין לומר שטעם זה הינו מוץק. על כך יש גם להוסיף את היבט המעשי, כלשונו של הגר"א מטרלא: "ווא"כ ברועה זונות שעל ידי זה מבטל עונת אשתו בודאי קופין...", יתכן גם יתרון שעובדת היוותו רועה זונות כלל אינה משפיעה על עונת אשתו.

אם כן, במקרים אלו נשמט לחלוتين טעם זה, נוסף על היותו מעורער בלבד הфи.

III סכנה שבבדר

ערוך השולחן גם מביא, כפי שראינו, את היבט ה"אפשר שגם יש סכנה בדבר". למייטב ידיעתנו, המקורות האחרים שתתייחסו לנושא הבעל רועה הזונות, לא הזכירו טעם זה, על אף שבchalut יש מה לדון בו, ובפרט כיום, כשהמודעות להידבקות במחלות מין גדולה, מטעמים ידועים לצערינו.

נוכח מצב זה, ניתן בהchalut להגיד שיש כאן חשש של חי נפש, והלא כבר רأינו את הקו"ח של הירושלמי: "אם מפני ריח רע קופין — לא כל שכן מפני חי נפש". אותו קו"ח נאמר כזכור לעניין מورد מזונות, ונראה שמידת הסכנה לחיה נפש במקרה של מورد מזונות פחותה מידת הסכנה שיש במחלות מין קטלניות. יתכן אמנם, שהסתברות להידבק במחלה אינה כה גבוהה, אך ללא ספק, הסכנה הצפואה מכך גבוהה לעין ערוך.

58 בראשית לא נ.

59 כך גם ביום א עז: "אם תענה מתשמש", רשי: להשבית עונתן.

60 שמות כא יא "שארה כסותה ועונתה לא יגרע".

61 שו"ע אה"ע עו יא; שרשבסקי, לעיל הערת 2 בע' 126.

62 פד"ר ז' 75.

63 על הלשונות השונות בהן משתמש ביה"ד הרכבי בפסקתו ראה ז' ורוהפטיג, לעיל הערת 8, (בספרו) בע' .157–156

בגידה הבעל כUILAH לכפיה גט

המקרה שנדון בתיק 1/7831/כ"ז,⁶⁴ מהוות דוגמה לעניין זה. באותו מקרה, הבעל כבר סבל בעבר ממחלה מין מדבקת כתוצאה ממעשיו, וקיבל על כך טיפול רפואי. אך לצערנו טיפול רפואי אינו מהוות חמיד ערובה להחלמה. מעניין הדבר שבאותו פס"ד כלל לא התייחס להיבט הזה, בלבד מהזכרתו במסכת העובדות.⁶⁵

לשימוש בטעם זה, על בסיס הקו"ח של היירושלמי, יש בהחלט ביסוס, כיון שכבר נעשה שימוש בקו"ח זה בקשר למחלות. בסוגיות מחלת הנפילה כבר ראיינו את הדעה שכופין את הנכפה, כיון שיש סכנה בדבר,⁶⁶ אך כיוון, מבחינה רפואיות הובהר שאין זו מחלת מדבקת, וכפי שנאמר בתיק 2559/ל"ה,⁶⁷ "בזמןינו אין מתייחסים בחומרה ובבה למחלת זאת". אם ההסתמכות על סוגיות הנכפה היא בעיתית, נוכל למצוא דוגמה טובה יותר במקרה של בעל חוללה במחלה שחתפת, שהיא לכל הדיעות מחלת מסוכנת ומדבקת, שביה"ד הרבני הגadol החליט לחייבו במתן גט לאשתו, באמרו:

"הנה בתלמוד ופוסקים הראשונים לא נזכר בגדיר מחלת בגוף האיש שבגללה קופין אותו להוציאה, אלא מוכחה שחין. אולם אין זה מוכחה שמוchar שחין הוא דווקא, אלא נ��טו מוכחה שחין לומר שאפילו אם היא רוצה לישב עמו אין שומעין לה, מפני שמדובר... אבל הוא הדין, וכל שכן, כשהמחלת איש גורמת סכנה לחיה האשאה וילדיה".⁶⁸

יש לציין מאידך, שביה"ד הורה לאותו בעל להציג תעודת רופא המאשר שהוא נגוע בסכנה, ורק אם לא יעמוד בכך – יחויב בגט. יתרון שמקיף יש ללמידה שrok כשםדבר בסכנה וודאית, מחייבים לגרש. מכל מקום, לאור האמור לעיל, ניתן לענ"ד להעניק לטעם זה משקל רב יותר, בפרט ביום.⁶⁹

IV מאיס עלי

nymoko של שלישי של עורך השולחן הוא טענת מאיס עלי, שהיא עילה כללית לכפיה גט, ומזו הראשונים שנוייה בחלוקת.

הרמב"ם כתב:

"אם אמרה מאיסתיהו ואני יכולת להבעל לו מדעת, קופין אותו לשעתו לגרשה לפי שאינה כשבירה שתבעל לשנוא לה".⁷⁰

שיטה זו של הרמב"ם, שלא נפסקה להלכה, הלכה בעקבות תקנות הגאנונים (הדין)

פ"ר ח' 254.	64
מעיון מדויק בעובדות פסק-הדין עולה אפשרות שהענין לא הוזכר מאחר והבעל המציא תועדה רפואית שכבר נרפא מאותה מחלת.	65
שוחת המהרי"ט, לעיל הערא 18, שהלן בעקבות הרוא"ש, כלל מב, אות א.	66
פ"ר י"א, 4, במסקנות (מסקנה א(ב)).	67
אוסף פסקי דין של הרבנות הראשית לא"י בעריכת ז' ורוהפטיג (משרד המשפטים, המכון לחקר החוק העברי, ירושלים). עט בע' פא.	68
ובפרט כמשמעותו מקרה כגון זה המדווח בתיק 1/7831/כ"ז, לעיל הערא 64, שבו יש ראיות שבחhalten מאਮחות את החשש להידבקות מוחוך נסיכון העבר. ראיות אלה משתיקות גם כל טענה של אמצעי זהירות למיניהם, ונונחות יסוד לטענה של סכנה וודאית. כאמור, בגין פסה"ד לא הייתה כל התייחסות לטענה זו.	69
רמב"ם, הילכות אישות, י"ד, ח.	70

דמתיבתא). סקירה מורחבת של התפתחותה וההתקנות לה מצויה במאמרו המקיים של וריהפטיג, וכן בספרו של זילברג,⁷¹ ולא כאן המקום להרחיב בנושא, אלא להביא רק את מסקנת הסקירות: הרא"ש היה ראש המתנגדים לתקנת הגאנונים,⁷² וככפי שמבואר וריהפטיג, חכמי צרפת ואשכנז צמצמו את התקנה עד כדי ביטולה למעשה, ואין היא נוהגת כיום בישראל.

לכוארה, אם כך, פשוט הדבר וברור, שאין כלל מקום לטעם זה בדיוננו. אלא שמסקנה זו היא חפואה.

אצל הרשב"ש⁷³ אנו מוצאים הבחנה בין ההלכה הכללית שאין כופין בטענה מאיס עלי, לבין נסיבות מיוחדות, שאז יש לסתות מהקו הכללי:
 "... והנה מהטענה הראשונה שכבר היתה מואשת אותו קודם נושאיה, ולא נשאחו אלא בעל כרחה, בזה אפילו האומרים שלא לכוף לגרש בטענה מאיס עלי יודו שכופין לגרש...". דוגמה מכרעת עוד יותר לעניינו, מפהת הדמיון בסיטואציות, אנו מוצאים בתשובה הרשב"ץ,⁷⁴ אליו הופנה מקרה של בת הדיין שהיתה מקודשת לצער אחד, שהליך ופיתחה את בת שכנתו, ומשום כך סרבה אותה בת דין להנשא לו ודרשה ממנו גט בטענה מאיס עלי. משיב הרשב"ץ, שבמקרה כזה יש לכפות. הדבר ברור לדעת הרמב"ם והholekim בעקבותיו, אך:

"אפילו לדעת הנך רבוותא שחולקים ממש חשש נותנת עיניה באחר, יודו בנדרון זה דיליכא למיחש להכוי, כמו שיתבאר בסמוך בסעיטה דشمיא".
 ואכן, ברוח זו של בחינת הטענה לאור נסיבותה המיוחדות הולך ערוץ השולחן עצמו, בהלה שצוטטה לעיל, כאמור: "ולא מיביעא לדעת הרמב"ם דברMais עלי כופין להוציאו אלא אפילו להחולקים במאיס עלי בכח"ג מודים".⁷⁵
 מסקנתו של פרופסור זילברג בעקבות סקירתו הנ"ל היא זו:

"על יסוד כל דברי המקורות הללו, קרוב אני לומר — בלי לקבוע מסמורות בדבר — כי כל המחלוקת ההיא בין הרמב"ם וסיעתיו והרא"ש וסיעתייה, היא רק בוגneau למידת האימון שיש לחת בטענה של המודדת. לדעת הרמב"ם חייבים להאמין לה תמיד, או כמעט תמיד, לדעת הרא"ש חייבים, מלכתחילה, להתייחס בחשדנות לטענה זו — אבל כאשר ברור הוא, ואין שמן של ספק בדבר, כי אכן אמת דוברת האשא, וטענה היא כנה ורצוינית, אפשר אליבא דכולי עלמא לסמוך על דעת הרמב"ם ותקנת הגאנונים, ולכפות את הבעל לחת את הגט. אם אמנם נוכונה היא דעה זו, ואם היא התקבלה גם על דעת הרבניים הדנים בעניינים אלה, ישמש הדבר פתרון יעיל לכמה בעיות מסוימות בחיי המשפחה. כי אכן מצויה נוסחה כללית, רחבה, העשויה לקפל

71 וריהפטיג לעיל העירה 8 (בספרו), בע' 185–177; זילברג, לעיל העירה 21, בע' 110–117.

72

שות' הרא"ש, כלל מג סי' ח.

73

שות' הרשב"ש, סי' צ"ג.

74

ספר חות המשולש, טור שלישי, סי' ל"ה (חלק רביעי בספר התשב"ץ לר' שמעון בן צמח דורון).

75

כך גם פסק הרב אליהו בערעור/תשל"ט 183/יד"ר יב' 24 אשר יובא להלן: "וכל שכן אם אשה טעונה שモואשת בו בגאל זה ועל כן יש לחייב את הבעל לגרשה, וזאת אפילו אם נפסקו שלא כהרמב"ם בעניןMais עלי...". וראה גם דבריו הרב ישראלי, שם. ראה גם תיק שקט 459/יד"ר ח' 124, את דבריו אב בית הדין הרוב רוזנטל שהזכיר את ספר התשב"ץ.

בתוכה מקרים שונים, בלי שנ לצורך להזקק דוקא לפתרונות הקזוואיסטיים המוצאים בספרות התלמודית".⁷⁶

וакן, יתכן שבדברי הרב אליהו שהובאו לעיל⁷⁷ ניתן לראות הליכה בדרך זו. אך גם אם נאמר שאין זו ממש אימוץ שיטת פרופ' זילברג, הרוי ודאי יש כאן מעין מגמה של הסתייעות בטענות מאים עלי, כאשר קיימים גם יסודות אחרים לכפיית הגט, ובאשר אין כל ספק באמינות הטענה.⁷⁸ נחזרCut-al שני הטעמים הנוטפים שהביא האגדה, המקרא והסבירו.

7 על מנת כן נשאה קרא בכתב: אם תקח נשים על בנותי". ביום א ע"ז א, דנים כאמור בפס' זה, ורש"י מבאר שם: "השביעו כפשוטו שלא יוסיף להן צרות".

nimok זה חודר אל עצם מהות קשר הנישואין, ומתייחס להיבטים האמווציוניים, מעבר להיבטים הכלכליים והמעשיים שאوتם בחנו קודם. הרב ישראל הוזיר nimok זה כבר / תשל"ט / 183⁷⁹ וניסחו כך: "עוד קיים כאן הנימוק הראשון הרואה שבאגודה שהוא מצד עצם העובדא שאין אשה מסכימה שידבק באחרות...", שכן, כפי שאמר במקום אחד,⁸⁰ "שקידתה של האשה וקנאתה בירך חבורת נפקת בראש גדולה יותר", וכן גם התיחס לנימוק זה הרב אליהו: "... וכן לטעמו הראשון (של האגדה – ר.ה.) שאין אשה יכולה לסבול שבעליה יkeh אחרית".⁸¹

כדי לעגן מוסכמה זו במבנה משפטי בעל כוחחייב, אפשר להשתמש בנוסחת ה"על מנת כן נשאה".

הנישואין הם למעשה חוזה היוצר מערכת של חובות וזכויות.⁸² אמנם חוזה מסווג מיוחד, אך במובנים רבים זהו חוזה לכל דבר, וכך הוא הדבר לגבי מערכת התנאים הקיימים בכלל חוזה.

כאן יש להבהיר שאין הכוונה לתנאי הנוגע לעצם חלות הנישואין, שיש להתייחס לפיקדוניים, והוא יוצר למעשה קידושין על תנאי,⁸³ אלא לתנאים המוסיפים לחוזה הנישואין הכללי, היכולים לגרוע או להויסף לחוביו, או להוראות כיצד יהולו חובי הנישואין השונים, שעל סמך קיומם נישאה האשה. ניתן להויסף תנאים מפורשים

76 זילברג, לעיל הערת 21, בע' 116–117.

77 לעיל הערת 75.

78 בהקשר זה של ספק באמינות הטענה יש להזכיר את דברי ר' יהודה בן ישראל שניתן לראות בו דעה שונה מן הדעה שהבענו לעיל, אך לדעתנו אין בס מושום שלילתה, שכן הם אמורים בעיקר בעקבות ביחס לבחינת הטענה גופא ואמיןותה (שור"ת יהודה עלה ח"ג יב). משנמצא האגדה אמונה, אין כל סיבה שלא לקבללה.

79 פדר' יב' 24, בע' 26.

80 ערעור/תש"ל/172, פדר' ח' 275.

81 לעיל הערת 79, בע' 29.

82 ראה על כך בשרשבסקי, לעיל הערת 2, בע' 123 ולהלאה.

83 ראה פרוט ובאור בשרשבסקי, שם, בע' 25, הערת 21; וכן א' רוזן צבי, "פתרונות לבניות אישות" (הוצאת ע"י תנועת נعمת, 1986), 12–14, על השימושים שנעשו בדרך זו כדי להחלץ מן הנישואין. התיחסות למקורה של קידושין על תנאי, או ליתר דיוק, כמעט קידושין על תנאי יש בשור"ת תורה אמרת כה.

לניסיאין,⁸⁴ וכדברי הנודע ביהודה: "היכא שהיה תנאי מפורש בשעת נישואין בזה לא נחלקו שם מעולם... שהתנאי קיים".⁸⁵ אך יש שאותו תנאי שמקשים להסתמך עליו, (אם לצורך השגת הגט ואמ לזכרים שונים) לא נאמר במפורש בשעת הקידושין, ובכל זאת רואים אותו כחלק מהזוזה הנישואין גופא.

הדבר דומה למונח הידוע בדיוני החווים של "תנאי McLala", והוא נעשה כאן באמצעות המוסכמה של "על מנת אין נשאה", או "על דעת אין נשאה". נביא מספר דוגמאות המדגימות את השימוש בשיטה זו בנושאים רבים, וננסה לעמוד על הקווים המנחים אותה, על מנת ללמידה מכך לסוגיתנו.

1. לעניין כפיית האשעה דוקא, המסרבת לעבורה עם בעלה למקום מגורי הקודם, מצינו בתוספתא בסוף כתובות "אם מיהודה וארס אשה בגليل — כופין אותה לצאת שלל מנת אין נשאה".⁸⁶ כמובן, מקום המגוררים הוא חלק מתנאי החוזה, וכשהבעל בא מקום אחר, הרי ברור —আ'כ התנו במפורש אחרת — שהאשה תלך אחריו אל המקום ממנו בא. ולאתו עניין⁸⁷ נאמר במפורש בטיק 4490/תש"ז "דמוקט הנישואין הוא כמו תנאי מפורש, ועל דעת אין נשאה להשאר באותו מקום...".⁸⁸

2. לעניין דין בן שאינו מאשתו הנושאה של אביו, האם גם הוא יורש, או שנוהגים אנשי מקומה של אשתו הנושאה, שאינם יהודים, ולפי דין אין הבן שאינו מאשתו הנושאה יורש:

"ואם נסתפקו ודילמא שייך למימר הכא כל הנושא אשה על מנת גאנשי מקומה הוא נושא ודת אחרים היא שהבן אינו מאשתו הנושאה לא יירש ועל דעת אין נשא את אשתו. אם כן בוא ונאמר שנושאה על דעת שלא יכול לגרשה כדת האחרים וזה אי אפשר אלא כל הנושא אשה על דעת אנשי מקומה היישראלים הנוהגים על פי דתינו ועל פי חכמים בעלי הקבלה הוא נושא".⁸⁹

3. לעניין אשה שדרשה לחיב את בעלה להרחק מביתם את קרוביו: "וע"כ כי' שלא התנה בפירוש עמה בשעת קידושין שידورو יחד עם אמו וקבלת עלה עצמה ועל דעת אין נשאת לו, לא נחשב מה שידעה ע"ז קודם ונשאת לו כאילו התנה עמה".⁹⁰

4. לעניין אשה שדרשה למנוע מבעלה להחליף דירותם, שנתקנתה לפני נישואיהם לצורך מגורייהם בה בעתיד, לדירה פחותה נאה וזולה יותר, נאמר: "כפי שביארנו, הרי זה כאילו התנו שיגורו בדירה שברח' ג', אין הבעל יכול להוציאה לדיירה הגדולה ממנה ברח' ד'".⁹¹

5. לעניין גירושי האשעה ללא הסכמתה אמר המהרש"ם: "... שכld דנסחת במקום שאין מגרשין אלא מדיעת האשעה סחמן כפирושן ועל דעת אין

⁸⁴ כדוגמת התנאי הנדון בשוו"ת נבחר מכסף, חלק אה"ע, לד.

⁸⁵ שו"ת נודע ביהודה מהדורה קמא, אה"ע סז.

⁸⁶ הובא בתוספות, כתובות קי, א, ד"ה "שלוש ארצוות לנישואין". ראה למשל שו"ת מהר"ח אור זרוע קמו.

⁸⁷ אך לא לאותן נסיבות, ولكن השני בפסיקה.

⁸⁸ פד"ר ה' 20. הנسبות שגורמו להזואה השונה היו: האשעה במקום מסוים והבעל הוא מתושבי אותו מקום, האם זכתה היה לנורו במקום בו נשאה?

⁸⁹ שו"ת רדב"ז, ח"ד, קכ.

⁹⁰ עדור/תש"ט/148, פד"ר ד 131. 91 תיק/תשל"א/4001, פד"ר ט 60.

נשאה שלא יגרשנה שלא מדעתה... ואפילו הוציאה ממקום נשאה והוליכה למקום אחר ע"כ, ובזרור אם כן בנו"ד נמי כיון נשאה בשאלוניקי על דעת מנהג שאلونיקי נשאה...".^{93,92}

ולענין נשיאת אשה נוספת, מצינו בשאלת שהופנה ל מהרש"ך בעניין בעל נשאה, ובשבוי נשא אשה שנייה, ומchezor, תבעה ממנו אשתו הראשונה שיגרש את השניה – "שאין רצונה לחזור באישות עמו עד שיגרש אשתו השניה כי על מנת כן נשאת עמו, שלא ישא שום אשה עלייה".⁹⁴ גם בתיק 2559/ל"ה נאמר: "אם מנהג המקום שלא לישא שתי נשים אומרים שעל דעת כן נשאה, ואין יכול לישא אשה אחרת רק עפ"י ביה"ד".⁹⁵

וכפי שriebar שרבסקי: "הפוליגמיה גם אסורה מטעם הדין בכל מקום אשר שם נהוגין לא לישא אלא אשה אחת. חזקה על האשה שלא נישאה בעל, אלא לפי מנהג המקום באופן שמנาง זה מכללא נעשה התחייבות הבעל בבחינת תנאי מוסכם לנישואיהם, השולל מהבעל את הרשות לישא אשה אחרת על אשתו נגד רצונה".⁹⁶ עד כה הבאו תנאים, שלמרות שלא הותנו במפורש בשעת הנישואין, הם קיבלו תוקף מה"אומדנא דמוכח", וראו בהם תנאים שיש בהם כדי להויסף במידה זו את אחרית לחיזובי הנישואין ולהכתיב את דרכם קיימים. אך היכן מצינו "תנאי מכללא" כזה שאירועידה בו תביא לידי אכיפת הבעל לגרש את אשתו? אכן, קיים הדבר בסוגיות אשה, הטוענת כי בעלה חסר כוח גברא.

כבר הרשב"א פסק: "ובטענת בן כיון שהיא נאמנת כופין אותו לגרש וכן כתוב רבינו יצחק ברבי אברהם ז"ל, והביא ראייה מההיא אמר שמאלו האומר אי אפשר אלא הוא בכנדו והוא בגדה יוציא ויתן כתובה. ועוד נראה לי דהכל יודעים כלה למה נכנסת לחופה ועל דעת בן נשאת לו. הילכך אפילו טוענת סתם כיון שאינו יכול יוציא בגט שומעין לה.

וכל שכן בכאה מלחמת טענה דאמרה בעינה חוטרא לידה ומרה לקובורה".⁹⁷ מדבריו עולה, שהוא מתבסס על מקורה של "יוציא ויתן כתובה" מהמשנה, וכזכור לגבי לשון זו שבמשנה יש מחלוקת, האם הכוונה היא שחייב לגרש, או שנינתן אף לכפותו לגרש. באמצעות הוספה התנאי של "על דעת בן נשאת", פסק הרשב"א שיש לכוף את הבעל, וזאת אף מבלי להיזק לטענת בעינה חוטרא שהזוכה בגمرا כאמור, ולגביה, לא היהת מחלוקת שהיא אמונה עילית כפייה לגט.⁹⁸ ובעקבות הרשב"א פסקו כך בשורה ארוכה של שו"ת, אף מבלי להזכיר כלל את ההסתמכות על המשנה.⁹⁹

שוו"ת מהרש"ם, חלק אה"ע, רכו. 92

ראה גם שו"ת שואל ונשאל, חלק אה"ע, לב: שו"ע אה"ע קיט, בבית-יוסף שם, המביא את הרשב"א. יש לשים לב לעובדה שכל הדיונים הללו התרחשו הרבה אחרי החדר"ג, כך שהדגש הוא אכן תמיד על מנהג המקומות.

שו"ת מהרש"ך, ח"א, כה. במקרה זה נפסק, לאור נסיבותיו המיעילות, שתנאי שבוי חורגים מתנאים רגילים שבהם אכן אסור היה לאותו אדם לשאת אשה שנייה, בשבי – שניי.

פ"ד"ר יא 4. 95

לעל העירה 2, בע' 73, וראה את מקור הדין שנחפס בדוגמאות הנ"ל כתנאי מכללא בשו"ע אה"ע, עו, ח. 96

שו"ת הרשב"א, ח"א, א אלפים רנה (חתרנה).

ראה לעיל במכוא על כפייה וחיב לנט.

שו"ת הרשב"א המוחסוט לרמב"ן קמא; שו"ת בצלאל אשכנזי, ו; שו"ת מהרש"ך, ח"א, כה; שו"ת נבחר מכסף, חלק אה"ע, מה;

שו"ת אדרמת קודש א, חלק אה"ע, כה.

אלא שיש להתייחס בזיהירות לסתוגיה זו, כשבאים להסתמך עליה לעניינו, שכן חומרת העילות שונה. חוסר כוח גברא פוגם בסיס הנישואין ממש, עד כדי כך שבהגדורותינו כיוון נאמר אף ש"הנישואין מעולם לא מומשו", וכבר הצעיר ר' משה פינשטיין שבנסיבות מסוימות יהוה מום זה עיליה לפסק מכך טעות והכרזות הקידושין כבטלים למפרע¹⁰⁰, בעוד שלגבי רועה זונות אין הדבר כך, הנישואין מומשו והם שרים וקיים. לא הבסיס לעצם קיומם נפגע, אלא הבסיס להמשך קיומו הוא שנגעה.

כמו כן, בעניין חוסר כוח גברא הבסיס לחיזוק בget כבר היה קיים במשנה, וכל ש衲לוכו עליו, ולצורך כך הסתייעו בשיטת ה"על מנת כן נשאה", היה העלה החיזוק לידי כפיה. מה שאין כן לעניין רועה זונות, שבו, כפי שכבר רأינו, המקור להלכה כולה הוא בראשונים (באגדה).

והנה הגרא"א מטרלא¹⁰¹ מצא מקור בغمרא להסתמך עליו, לצורך הקונסטרוקציה של "על מנת כן נשאה", בסוגיה ביבמות (דף ס"ה), בהקשר לדברי רבAMI שאומר: "כל הנושא אשה על אשתו יוציא ויתן בתוכה".¹⁰² וכן אמר הגרא"א מטרלא:

"ואף דקיעיל" כרבא דאמר נושא אדם כמה נשים והוא דעתם למיים בסיפוקיהם, כתוב ע"ז הריטב"א ז"ל דהיכי שהמנהג שלא לישא רק אשה אחת אף רבא מודה דיוציא ויתן בתוכה, ועל מנת כן נשאה, וא"כ מש"כ היכי דמכניס צורתה בזונות דאונן דעת דמוכח טובא ועל דעתן אין נשאת לו".

כך שהריטב"א, (גם הוא לאחר החדר"ג) שם את הדגש על מנהג המקום, כפי שכבר רأינו בכל דוגמאות השוו"ת לעיל, ולמד מן הסוגיה הנ"ל, שנייתן לחייב את הבעל להוציא אשתו במקום שבו הנווג הוא לשעת רק אשה אחת. ובעקבותיו יכול היה הדבר אליו לומר מעין קו"ח, שאשה אינה נשאת לבעל על מנת שיכניס צורתה בזונות.

אך גם אחרי שביססנו את קיומ התנאי, עדיין נשאר הקושי שבמעבר מביססו — שלא יכנס צורתה בזונות — לכפייתו לגרש, אם למרות התנאי עשה כן. קיומ התנאי מחד גיסא, וחיזוק הבעל לגרש עקב אי עמידה בו מאידך גיסא — אלו הם שני דברים נפרדים והמרווח ביניהם רב.

כדי לרכך את הקושי שבמעבר החדר, נסקר שוב את הדוגמאות לעיל. רק לעניין חוסר כוח הגברא הובא התנאי, ולצדיו הסנקציה — ההפיה לגרש. הטעם לכך ברור, והוא שפוגם זה הינו דבר קבוע, שאינו ניתן לריפוי, ופוגע בבסיס קשר הנישואין. בשאר המקרים, (המעבר לדירה הגרועה יותר, למשל), סנקציה חריפה זו כולל לא נתבקשה, שהרי היו דרכי פתרון פשוטות הרבה יותר. וכן, אולם תנאים לא היו עקרוניים עד כדי פגיעה כה חמורה בקשר הנישואין, המחייבת סנקציה כזו. יש להוסיף שגם במקרה כוח גברא, הרי כשייש

איוזו שהיא תקופה שהליך יתפרק — אין כופין עליו לגרש.¹⁰³ ניתוח זה מוליך אותנו אל הפתרון הרצוי ולא לישוב הקושי שהוחזר. יש לבחון האם המצב העובדתי מצביע על פגיעה בחיי הנישואין ללא כל תקנה, האם מעשי הבעל והתנהגותו הביאו עד כדי הריסת אפשרות הקשר עצמן, או שמא יש איוזה היידך לפתרון ותקופה שנייתן לשקם את המערכת שנגמה.

100 ש"ח אגרות משה, אה"ע, עט.

101 לעיל, הערכה 52.

102 הכוונה כמובן שיוציא אשה הראשונה על פי דרישתה ויתן לה בתוכתה, שכן וכך עולה מן ההקשר.

103 ראה ערעורר תש"ח/77, פד"ד ג 77, והמקורות שם.

השווית שהבאנו לעיל מנהים אותנו בצורה נוספת, שלמעשה מוליכה באותו כיוון ולחוצאה דומה. כפי שראינו, הן לעניין לקיחת אשה נוספת, הן לעניין גירוש האשה והן לעניין ירושת הבן — בנסיבות הדוגש נושא מנגה המקום, ועל פיו גובש התנאי. כך שה坦אי המתווסף אינו שרירותי. אין לומר שככל מקרה חזקה היא שאין האשה מוכנה שי' "יכניס צורתה בזונות", שהרי אם מדובר בני הזוג המנהלים "ニישואים פתוחים" — ודאי חזקה זו נסתרת. אם החברה שבה בני הזוג נוטלים חלק היא חברה מתירנית, ובהתאם לנורמות שבנהגה האשה להעלים עין מעשי בעלה — גם אז נראה שאין מקום לומר שלא על דעתן נשאה. יתרון אףלו שגם האשה נהגה בצורה דומה, וגם כאן, ללא ספק, לא למקרה כזה נחכונו דברי האגדה והגר"א מטרלא.¹⁰⁴

כפי שציינתי, שתי צורות הניתוח מוליכות לאותן מסקנות, שכן למעשה הא בא תלייא. בדרך כלל, כשמזכיר בזוג מתירני החיה בצורה כזו זמן רב, קשה לתאר שלפעת הגיעו מים עד נפש, ואotta דרך חיים שהיתה מוסכמת על שניהם התגלתה כחוותה תחת יסודות נישואיהם, עד כדי הצדקת תביעת האשה לגט, על סמך נימוק זה.

לטיכום נקודה זו, נראה שטעם זה שי' אין האשה מסכימה שידבק באחרות, אכן ניתן לישום באותה דרך שכבר נקבעו לעניינים שונים, ובבלבד שאכן ניתן להסיק קיומו של אותו תנאי (כלומר — אורח החיים של הזוג אינו מורה אחרת), ואין כל דרך לפתרון.

ויא שפרא

nymoku shel shalihi v'hacharon shel agoda ha'ov basbarot: "gedru malkha heneho d'prak hamdir".¹⁰⁵ הכוונה היא כמובן למקורים שנמננו במשנה בפרק המדייר: "וזאלו שכופין אותו להוציא מהכהן שחין ובבעל פוליפוס והמקמצ' והמצרף נחושת והבורס".¹⁰⁶ והסביר היא מעין קו"ח מכל המקרים שניתנו שם, שודאי שבבעל שהוא רועה זונות גרווע יותר מהם. אכן כבר ראיינו לעיל שבעקבות הירושלמי השתמשו בקו"ח זה לגבוי סכנה של חי נפש.¹⁰⁷ אך בנימוק זה אין הכוונה ליסוד הסכמה שהbihot בעל רועה זונות (כפי שדנו שם), אלא להיבט הנפשי שבדברו, להשלכות שיש לך על האשה. נימוק זה, קודמו (על מנת כן נישאה), בוחן מנקודת מבטה של האשה את יחסה למעשי בעלה, ובמיוחד זה הוא קובע שהדבר "gedru malkha heneho d'prak hamdir".

כפי שנדראה, בסברא זו לא נעשו שימוש רב כshedno beunivnu shel roueh zonot,¹⁰⁸ למרות שמסקירה מקפת יותר יש בהחלט אסמכתאות לכך.

בנושא שונה מעט מעניינו דין הרשב"ץ, שהשתמש באותה אנלוגיה לפרק המדייר. המדובר היה ב"יבמה שנפלה לפני יכם שאינו הגון לה כלל... מפני שיש לו נתק בראשו...".¹⁰⁹ ברור שלא היה זה עניין של חי נפש. על כך השיב הרשב"ץ, בין השאר:

104 בהמשך הדברים נראה מצב דומה, אלא שבhypokrisis היוצרות, כשמזכיר בעוברות על דת רועה זונות.

105 ולא כפי שסביר ביה"ד בתק 315/כ"ט, פ"ד' ח 216, בע' 225 שהכוונה היא לדין עוברות על דת יהודית, שרוועה זונות גרווע ממנה.

106 ראה לעיל בחלוקת השני של ההקדמה.

107 ולמעשה מצאנו התייחסות מפורשת אליה רק בהזדמנויות אחת כשהענין הנדרין היה שאלת חיוב לרועה זונות, בשווי"ת נושא האפוד, לב, יוכא להלן.

108 ספר התשב"ץ, ח"ב, קפ.

"ומטענת חליו נמי כופין אותו לחולץ לא גרע מבעל פוליפוס דתנן בפ' המدير (ע"ז ע"א) ואלו שכופין אותו (לחולוץ) להוציא מוכחה שחין ובבעל פוליפוס וכור' ופירשו בגמר' (שם כתובות ע"ז) שהוא ריח החותם ובמאניתא תנא ריח הפה. וא"ת שזה אפשר שיתרפא גם בעל פוליפוס אפשר שיתרפא. ומ"מ השתא לא חזי דאדרבא בעל פוליפוס יש לו תקנה כשיתן בפיו פלפל או גרגיר של מלח או דרצונה. כדי בפרק כמה אשה (ס"ה א) ובבעל נתקים אין לו תקנה כלל".

בנושא יותר קרוב לעניינו דין רבינו בנימין בן מנחיה, בתשובהו שכבר הוזכרה לעיל, בעניין בעל שהוא נהוג להכות את אשתו (מכות שלא הגיעו לכל סכנת נשנות), והציג את השאלה:

"למה לא מנו אותו בתלמוד בהנץ אמרין דכופין כדאיתו סוף פרק המدير?
— יש לומר דהה תלמוד לא מנה אלא הנץ דבאיון ממילא כגון מוכחה שחין ובבעל פוליפוס כלומר ריח החותם או ריח הפה, אבל כזה וכדומה דאתיא ע"י פשיעת הבעל לא הוצרך המשנה להזכירו...".¹⁰⁹

מהמשך דבריו משתמע שעילות כאלה כלל לא הוצרכו להזכיר במפורש, כיוון שהן מובנות מآلיהם.

האסמכתא הקורובה ביותר לנושא של רועה זונות היא תשובה אחרת של הרשב"ץ לעניין:

"ашה שבعلת מצער אותה הרבה עד שמרוב הצער היא מואסת בו, והכל יודעים בו שהוא אדם קשה הרבה, והיא אינה יכולה לסבול אותו מרוב הקטנות והמרירות, וגם שהוא מרעيبة עד שהיא שונה את החיים וכו':
תשובה. קרוב הדבר שיזעיא ויתן כתובה, דקיימא לנו: לחיים נינגה ולא לצער, דנפקא לנו מקרה דעתיך: כי היא הייתה אם כל חי... ומקרה שלא דבר הכתוב (משל יז, א): "טוב פת חרבה ושלוה בה מבית מלא זבח ריב", ועוד כתוב (שם טו, יז): "טוב ארוחת ירק ואהבה שם משור אבוס ושנאה ברו", הרי שיתור קשה היא מריבה מהחסרין מזונות, ואיזו טובקה יש לאשה שבעלת מצערה במריבה בכל יום ויום, ואפילה לכופין — אותו להוציא יש לדון מקל וחומר דבעל פוליפוס, דשתא מפני ריח הפה כופין — מפני צער תדייר שהוא מר ממות לא כל שכן, וכיוצא בזה הקל וחומר הזכירו בירושלמי על אני זן ואני מפרנס כופין אותו להוציא, ואם זה מרעיב אותה הרי הוא בכלל זה...".¹¹⁰

כאן ראיינו קו"ח לגבי "צער תדייר שהוא מר ממות", עליו מושם הדגש, וכל לא על סכנת חי' נפש (נושא ההרעה הוא שלו' בתשובה).

בדין זו ניתן למלת גם כshedaber בבעל רועה זונות שמעשו מצערים ביותר את האשה ומרורים לה את חייה. גם כאן, כמו בנימוק הקודם, יש מקום להתייחסות ספציפית של כל מקרה ו במקרה, בהתאם לחומרת המעשים, ושאר הגורמים המצביעים על השפעת הדבר על האשא. וכshedaber בבעל ש"מכה את אשתו, זולל וטובא, והולך אחורי הזנות" כפי שתואר במקרה ע"י ר' דוד פיפאנו,¹¹¹ המסקנה המתבקשת היא "א"כ גם אנו נאמר ב策ער זה שרואה

¹⁰⁹ שו"ת בנימין זאב פח.

¹¹⁰ ספר החשב"ץ, ח"ב, ח.

¹¹¹ שו"ת נושא האפוד, לב.

בגידת הבעל כעילה לכפיית גט

אותו נואף ובועל בת אל נכר אין לך צערא דגופא גדול מזה",¹¹² ואכן בהסתמכו כך על סברת האגודה פסק ר' פיפאננו שיש לכוף את הבעל להוציא אשתו. בשאר המקורות בהם נדרון ענין החיוב לגט ברועה זונות, לא הוזכרה סברא זו כאמור. לענ"ד יש בכך משום התעלמות מהיבט חשוב מאד בנושא זה, שכן דוקא ממנה ניתן להגיע לביסוס די מוצק של עילה לכפיית הבעל לגט, או לכל הפחות לחיבורו, כאשר הנסיבות אכן מביאות למסקנה שמדובר במצב גרווע יותר מכל הנזכר בפרק המדיר.

ג. סקירת שו"ת ופסק דין רבנים שדנו בעילה

בד בבד עם סקירותם והבהרותם של בסיס ההלכה והטעמים המרכזיים אותה, הוזכרו גם שו"ת ופסק דין רבנים שדנו בסוגיה. כאן המקום לפרטם ולדון בהם לאור המסקנות שהגענו אליהן עד עתה.¹¹³ בחרנו לרכז בטבלה שלהלן:

1. טבלת מקורות

הפסק	המקרה הנדון	פסק	העלויות שהתייחסו אליו	נקודות חשובות שהוזכרו
1. החכם צבי	ראובן שבא על אשר איש וחוד בתשובה	אין לכוף ורועה הזנות לא לחייב	איבוד 혼ן אצל רואה הזנות	מסתיג מטעמו זה של האגודה, ומ"מ אין לכוף ללא התראה.
2. גבוי בנימין	בעל המתיחד עם נשים אחרות	חייב לגרש זרומה לרועה זנות	זכאית לגט עם כתובתה.	
3. ר' עזראיל	הניתן לכפות רואה זנות לgett?	"אין לכופו רק בדברים" ברם"א	הילכת רועה זנות המובאת בשם "	מהחר וזו דעת פסק אחד ואין מנาง בדבר, הרי עפ" ש"ע קנד כא אין לכוף, כנראה ניתן לחיב (" רק בדברים").

112 שם, בצטוואת דברי מהרייט"ץ בשו"ת מהרייט"ץ, ח"א, רכט.

113 להן איזורי המקורות המובאים, לפי מיספריהם הסידוריים בטבלה: 1. שו"ת חכם צבי, קלג. 2. שו"ת

גבול בנימין, ו. 3. שו"ת רבי עזראיל, ח"ב, אה"ע, פט. 4. שו"ת מהרייט"ץ, ח"א, רכט. 5. שו"ת נושא

האפור, לב. 6. שו"ת קול מבשר, ח"א, ג. 7. שו"ת שרידי אש, ח"ג, כת. 8. הובא בשו"ת ציון אליעזר

להלן. 9. שו"ת ציון אליעזר, ח"ז, מב, אורחות המשפטים פרק ג' (אותו מקרה נדון גם בפ"ר ג' 220, הרב

ולדנברג היה אב בית הדין). 10. תיק 1315/תש"ג, פ"ד"ר א' 139. 11. תיק מס' שכ"ט/ט' 459, פ"ד"ר ח' 124.

12. תיק מס' 7831/כ"ז, פ"ד"ר ח' 254. 13. ע"ר/חשל"ט/ט' 183, פ"ד"ר יב' 24.

רות הלפרין

הפסק	המקרה הנדון	פסק	העלות שהתייחסו אליו	נקודות השובות
4. מהריטץ	בעל שאורחותיו בלע, זנות וויין, הווזר והושבע ובכ"ז חזר לאורחותיו הרעות	יתכן שאפשר לגרש	הילכת רועה זנות בכלל, צערא דגופא לאשה"	השאלה כוננה רק לענין הנדינה, לכן לא נפסקה הלכה האם אפשר לגרש.
5. נושא האפור	מכה אשתו, זולל, סובא ורועה זנות	לכוף לגרש	סברת האגדה לענין רועה הזנות, ועילה כפיה במקה את אשתו	דגש על הנסיבות הועלות המצדיקות כפייה במקה זה כפייה במקה את אשתו
6. קול מבשר	בעל חיי עם אשת איש	חייב לגרש	איבוד הון אצל רועה זנות	אין כלל ה תלבות בhalbca. כמו"כ, גם "זונה אחת" בכלל "רועה זנות"
7. שרידיאש	בעל שנשפט לאין לכוף 4 שנים מאסר בגין ביצוע מעשים מגונים בקטינות.	אין לכוף	לא הייתה תרואה, והעדות לא נעשתה בפני ב"ד יהודי לכן הדבר בגד הילכת החכם צבי ואין לכופו. האשה רשאית להתגרש ע"י עראותיהם.	
8. הפלאי	איש רע מעלים, אוכל מאכלים גויים, רועה זנות	ניתן לכופו	אינו יכול לzonah, יחד עם כל רוע מעליו	
9. ר' ולדנברג	רועה זנות ושיכור שניטה לרצוח את אשתו ואת אחיה ונשפט על כך למאסר.	לכוף לגרש	מכה אשתו, אינו zn אתה, בצרוך היותו רועה זנות ושיכור.	התיחסות בגוף הפסק לעובדת היותו רועה זנות. הדגש הוא על ההכוות ועל היותו אסיר שאינו יכול לzonah את אשתו.

בגידות הבצל כעילה לכפיה גט

הפסיק	המקורה הנדוון	נפק	העלות שהחיהasco אליון נקודות חשובות	עה
10. ביד"ר ירושלים	בנישואיהם השניים של בני הזוג זה לזה מרודה האשה בבעלה, וכעת טרענתה שהוא רוועה זונות	אין מחייבין במקרה זה	שלושת נימוקי ערוך השולחן	כעקרון יש לחייב רוועה זונות לגט ע"פ נימוקי עורך השולחן, אך כאן אין הם רלבנטיים כיוון שהיא מרודה בו לפני כן
11. ביד"ר חיפה	בעל שנשפט ל- 14 שנות מאסר בעוון ביצוע מעשי אונס	כו פין לגרש	היותו במאסר בגלל מעשיו, מאייס עלי באמתלה כזו	שולל את נימוק איבוד ההון וכן nimok הגייעה מעונתה, אך cashar העילות מצטברות – כופין
12. ביד"ר ת"א-יפו	בעל המבלה עם פרוצות, מכלה עליהן כספו, נדבק בעבר במחלת מין. הזהר וחזר לסورو	אין לכוף ואין לחייב.	איבור הון וגריעה מעונתה	nimok איבוד ההון נשלל. לגבי nimok הגראעה מעונתה נאמד שמאחר והבעל טعن שיחסור בתשובה, הרי הוא כמורד מתשמש שחוזר בתשובה ואין לחיבתו לגט
13. ביה"ר הגדרול ירושלים	մבלה עם בחורות גם ביבתו ומכה אשרו שעוזבה בitem ותבעה גת	הרבניים ישראל ואליהו maiis עלי	איבור הון, לא שהבעל עומד על מנת בן נשאה, נמיין, אך אין התיחסות מקיפה לדיונות השוללות את הילכת האגדה	מוזכרת העובדה על מנת בן נשאה, maiis עלי באמתלה ברורה מחייבם.

2. ממצאים כלליים

הטבלה מצבעה על מספר עובדות מעניות.

¹¹⁴ החכם צבי¹¹⁴ שלל עקרונית את ההלכה האגדודה, בברקו את הבסיס לה ע"פ נימוק ה"רוועה זוננות יאנד הון", ומכל מקום, הוא מצמצמה רק למי שמוחזק בכך לאחר התראה:

¹¹⁴ וכעקבותיו הילך הבית-יוסף בשוע' שהוחכר לעיל בחלקו הראשון של פרק ב'.

"ודבריו חדושי אגודה שהכיה הרב רם"א אינם ענין לבן. דהתס ברועה זונות ומוחזק לך ועומד במרדו, ומטעם שכח בועל האגודה דרוועה זנות יאבד הון, וסופה לא יהיה בידו לפרנסה. ואף שאין דעתך נוחה בטעם זה שיהא נידון על שם סופו כבן סורר ומורה, דחידוש הוא, מ"מ אפילו לדברי האגודה אין הדברים אמרין אלא במוחזק לך, ולענ"ד הוא צדיק ג"כ התראה אפילו לדעת בעל האגודה..."¹¹⁵

בולטת לעין העובדה שההתיחסות להלכת האגודה היא רק בהקשר של נימוק איובו ההון. ואכן, לגביה ראיינו כבר, שאין היא מוצדקת ביותר.¹¹⁶ מאידך, לשאר הטעמים, ובעיקר לנימוק המקראי-חוזי ולנימוק שבסברא, שדוקא להם, כפי שראינו, יש חזוק רב יותר — אין כל התיחסות בדברי החכם צבי. ולגביו הצביעו, גם מבלי להביע התנגדות עקרונית להלכת האגודה ניתן להגיע לתוכה המצמצמת, ודוקא ע"פ הקוו המנחה של שני הנימוקים הנ"ל. לאור המשקנה העולה מסקירת עילית ה"על-מנת-כון-נשאה", ראיינו שלפני שימושים בסנקציות הcapeה לגט, יש לבחון דרכיהם פחות חמורות לפתרון, ואךطبعי הוא הדבר שבמהלך חיפוש אחר פתרונות פחות דרמטיים, יתרו תחילתה בבעל ויוזירוהו. ברור שדבר זה יעשה, בפרט אם אין הבעל מוחזק בכך. וכמו כן, אם הבעל אכן חוזר בתשובה — אין פתרון טוב מזה.

ובאשר לנימוק "דרגע מכל הנהו דפרק המדייר", גם לפיו יש צורך בשכנוע מוחלט שהמצב הינו ללא מציא, והתראה בבעל היא כМОבן נתון נוסף, שילקה בחשבו לצורך כך ויתן אינדיקציה על המצב. כמו כן, אם מדובר במקרה חר-פערמי, ככלומר אין הבעל מוחזק בכך, קשה לומר שהמצב הינו חמור עד כדי היותו "גרע מכל הנהו דפרק המדייר". דעה זו של החכם צבי שמשה בסיס לכל הברים בעקבותיו שדעתם לא הייתה נועה מהילכת האגודה.

כך לדוגמה נהגו בתק 1783/כ"ז¹¹⁷ בלא להתייחס כלל לשתי העילות האחרות של האגודה, ולא לדעתו של עורך השולחן.¹¹⁸ גם הפסיק בשו"ת שריידי אש¹¹⁹ היה בפירוש על סמך דעת החכם צבי: "...כי לפי דעתך הדבר פשוט שיש לדמותו להא דתשובה ח"צ ס"י קל"ג, שאין לכופו לגרש, לאחר שלא הוצאה כאן התראה וגביה עדות ע"י ב"ד ישראל וכו'...", מבלי לבחון את הבסיס להלכתו ולהלכת האגודה מנגד, וכן מבלי להתייחס לעובדת מסרו הצפוי של הבעל.¹²⁰ הפתרון שהצעה הרב יחיאל ויינברג היה, להיפרדר ע"י ערוכותיהם, ובגליגיטימציה של טענת מאייס

115 שאלת היא האם מתוך דבריו בסיטום: "ומש"כ ברועה זונות שבא לשוב בתשובה שאף בעל האגודה מודה שאין כופין אם לא שעבר על קבלתו פעם ושתיים..." ניתן למור שמי שעבר על קבלתו גם לגבי צדיק התראה מיוחדת בכל מקרה, או שדרישת התראה לגבי כבר נתקימה ולהתראה מיוחדת זוקק רק מי שעדיין לא קיבל על עצמו בעבר, אפילו הוא מוחזק בכך. ואולי למעשה מי שמוחזק בכך אינו זוקק לשום התראה. נראה שההתשובות לשאלות אלו תלויות במידה רבה גם במקרים התראה — האם יש צורך בהתראה רسمית או שדי בהתראה אפילו ממשו. על כן נדון בהמשך.

116 ראה לעיל, היסוד הראשון בחלוקת השני של פרק ב'.

117 ראה לעיל, מס' 12 בטבלה.

118 החכם צבי מצדיו לא יכול היה כМОבן להתייחס לדעת עורך השולחן, שכן האחרון נקבע אחריו.

119 ראה לעיל, מס' 7 בטבלה.

120 דבר ששימוש בסיס עיקרי לפטיקה הפוכה במקרה כמעט זהה שנדון בתק שכ"ט/459, לעיל מס' 11 בטבלה.

על, לנוכח לשכנוע את הבעל לגרשה מרצונו. אך בשום אופן לא לאלצו לגרשה כדמות עקב הגירושים ברכאותיהם, שכן יהיה זה גט מעושה.

חיזוק נוסף לשילת הלבת האגודה שימשה העובדה, כלשונו של ר' יוסף קארו:¹²¹ "יום"ם נ"ל דאין לסfork על דבר ספר אגודה ור"ש וא"ז לכפות להוציא על דברים כיון שלא נזכרו בדברי שום א' מהפסקים המפורטים".

מסיבה זו פסק ר' עזריאל¹²² שאין לכפות רועה זונות לגרש, למרות שבורר היה לו ש"להיתר הרמ"א (ריש סי' קנ"ד) ברועה זונות אין פקפק".

גם ר' פיפאנו¹²³ התחייב זו אף שלא קודמו ר' עזריאל, מסקנתו הייתה:

"נמצינו למדין דסבירת האגודה גם שלא קבולה לגמרא הפסיקים האחרונים מ"מ לא מצינו שהקלקו עליו בפיירוש רך הרבי" (הכוונה לב"י, ר' יוסף קארו – ר.ה.) ושאר הפסיקים לא חקלקו רק שלא סמכו עצמן לעשות מעשה".

ומאוחר והמקורה שהובא לפניו היה קיצוני בחומרתו, (וענה גם על העמצום של החכם צבי, דהינו האדם היה מוחזק בכך ולא חזר בו, למרות שהתרו בו כמה פעמים), ובנוסף להיותו רועה זונות, היה גם מכח את אשתו, הרי בהצברות כל העילות טמרק עצמו ר' דוד פיפאנו לעשות מעשה, ופסק שיש לכוף לגרש.

הטבלה שלעיל ממחישה שהוא הפסיקים נוספים סמכו עצמן לעשות מעשה ולהשתמש בהלכת האגודה,¹²⁴ אך יש לדיביך בעניין. לכוף ממש, נפסק רק כאשר היה בסיס נוסף לכפיה לגט, ולא רק עילת רועה זונות.

כפי שראינו בשוו"ת נושא האפוד לעיל, כך גם בתיק שכט/459,¹²⁵ כשהנידון עניינו של בעל שנשפט לתקופת מאסר ארוכה, נוסף על היותו רועה זונות, ולמעשה – עקב היותו רועה זונות (שכן סיבת המאסר הייתה מעשי אונס שביצע). אגב, מעניינת העובדה שמדובר במקרה של שו"ת שרידי אש¹²⁶ לא הזכר כלל בפסה"ד, ושם היתה התוצאה הפוכה. נראה שההסבר לשוני הקיצוני נועז בעיקר בעובדה, שבו אכן את הדגש על תקופת המאסר הממושכת, נקבעה שהרב ויינברג לא התייחס אליה כלל, יתכן גם שעקב השוני בנסיבות תקופות המאסר (4 שנים לעומת 14).

ואילו במקרים בהם נפסקה ההלכה רק על סmak עילת רועה זונות, לא נפסק שיש לכוף אלא רק לחיב: בשוו"ת קול מבשר, ובעד/תשל"ט/183.^{127,128} נראה שגם גם דעתו של ר' עזריאל, גם שקשה מעט להבינה. אך מתוך הנימוק שהוא מביא לאי-ההילכה בעקבות

121 לעיל, העrhoה 37.

122 ראה לעיל, מס' 3 בטבלה.

123 ראה לעיל, מס' 5 בטבלה.

124 ראוי להזכיר כאן "מעין מודגם סטטיסטי" שנלקח מספרו של פרופ' פלק, לעיל העrhoה 26, ממנו עולה שבשלושה מקרים מתוך שבעה, כשטענה האשעה שהבעל בוגד בה – זכתה לגט. מדובר כאן ב"מחקר" של 88 תיקי גירושין שנפתחו בשנת תש"ג בירושלים.

125 ראה לעיל, מס' 11 בטבלה.

126 ראה לעיל, מס' 7 בטבלה.

127 מלבד הרוב קפאה שפסק ש"אפשר גם לכופו" אך לא ניתן את דעתו. נכון שבובדות הזוכר שהבעל נהג גם להוכיח את אשתו, אך בגוף פסה"ד לא התייחסו לנוקודה זו.

128 או שלא כפו כלל על סמ"ז יהלה זו עקב אי קיום ההתראה וגביה העדוויות ע"י ב"ד יהודי – שו"ת שרידי אש הנו"ל.

halacha haRama'a (sheba zochor, ain lo s'efek) haenuz b'halkha shabseif c''a, shabmekom m'machloket ain l'kafot ala rak l'chayib, nraah shemskanto: "ain l'chayib rak b'dibrim" hiya, shnitin l'chayib l'that get b'amutzot sh'cnuu b'dibrim au b'shar amutzim (herchukot r''t v'c''b).

3. התיאיחסות לפסיקה הרבנית המאוחרת בעיון מודוקדק בפסקין הדין הרבנים לאור סקירה נימוקי ההלכה שהובאה לעיל, מחייב קושי בישומה בשני פסקי דין שאינם מתיחסים זה עם זה.
 תיק 7831/כ''ז, בכיה"ד הרבני האזרחי ת''א-יפו (להלן: – "מקרה א'"'),¹²⁹ לעומת ערעור תשל"ט/1831, בכיה"ד הרבני הגדול ירושלים (להלן: "מקרה ב'"').¹³⁰
 במקרה א' דובר בבניזוג הנשואים 27 שנים, שבמהלן היה הבעל מבלה ימיו עם פרוצות, משחק קלפים, ואף סבל פעמי מהחלת מין מדבקת שמנת נרפה. בני הזוג כבר ניסו פעם להגעה לשילוט-יבית ביניהם, אך הבעל לא קיים הבטחותיו והמשיך בדרכו הנלוזה. הוא הודה בכל המעשים שיוחסו לו, ומצביעו האשים את אשתו במעשים שלא הוכחו, ואף אסר אותה על עצמו, בבחינת שוויא אנטפשה חתיכה דאייסורה. בכיה"ד פסק: "לאור הניל אין בכיה"ד מוצא שיש מן הדין לכהן לבעל לגרש, ואף לא לחייב במתן גט פיטוריין, אולם בקחנתנו בחשבון את כל המטיסיות שהביאו את הצדדים לכיה"ד... על הבעל לחתן גט לאשתו".¹³¹
 במקרה ב' מזכיר הבעל שהוא חי עם בחורות אחרות, והוא אף מביאן לביתו. הבעל גם לא הכחיש שנגש להכות את אשתו, אך לכך לא התיאחשו בגוף פסק הדין. לאחר מריבות חזרות ונשנות, נטהה האשה את הבית עם בנויה. בכיה"ד קיבל את עירעורה וחיב את הבעל במתן גט פיטוריין.¹³²
 במקרה א', בדיון בנוגע להלכה בעל רועה זונות, הייתה אף מביאן לביתו. הבעל גם איבוד ההון והగירעה מעונתה. לגבי הראשון, נפסק שהוא משולל כל יסוד, ולגבי השני נפסק, שכאשר מזכיר הבעל הטוען שברצונו לחזור בתשובה – אין לחייב לגט. אלא שבמהלך תיאור העובדות, כלל לא הוזכר שזהו רצון הבעל כתעת, אלא להפוך, מעשיו בעבר השתמעו, שכבר ניתנה לו פעם הזדמנות לסתור מדרך הרעה, ולא עמד בכך.
 נימוק נוסף שלא לחייב בגין מצאו בדברי החכם צבי, שקבע שאין חייב ללא התראה. אך החכם צבי עצמו אומר: "ברועה זונות שבא לשוב בתשובה שאף בעל האגודה מודה שאין כופין אם לא עבר על קבלתו פעם ושתיים...". והרי נראה שמדובר א' הוא מקרה מובהק של אדם ש"עbara על קבלתו פעם ושתיים", ואף לדעת החכם צבי יש לכופו. אמן מפשט דברי החכם צבי, שכבר דנו בהם לעיל, משתמע, שדרישת ה"מוחזקות בכך" ודרישת התראה זו שני דרישות נפרדות ומצטברות¹³³ אך אם נבחן את הנושא באופן מהותי,

129 ראה לעיל, מס' 12 בטבלה.

130 ראה לעיל, מס' 13 בטבלה.

131 שם, ע' 261. על הניסוחים הלשוניים של מסקנות פסקי הדין הרבנים ועל הדיווקים בלשון החיבור לעומת שאר ההוראות ראה ורהפטיג, לעיל העירה, 8, בע' 156–157. ההוראה דנן, הגם שאינה בגדיר חיבור לגט, היא מקנה לאשה זכות למזונות מדין מעוכבת ללא קיזוז מעשה ידיה. ראה תם"א (ת"א) 2599/84 כץ נ' כץ, פ"מ חמ"ז (2), 8, וראה להלן, העירה 173.

132 אליבא דהרב קפאת ניתן היה אף לכופו, שם בע' 29.

133 בהקשר לכך ראה השאלה שהעלינו לעיל, העירה 115.

נראה, שתתי דרישות אלו באו לשם אותה מטרה, ונועדו להבטיח שלא תינקט הסנקציה, נגדי אדם שיצרו גבר עליו באופן חד-פעמי. לשם כך באה ההתראה. אך מבחינה ריעונית, אין מקום לדרישת ההתראה באדם ה"מוחזק בכך", שהרי אם הוא מוחזק בכך, ברור שמעשו אינם חד-פעמיים. גם מבחינה מעשית, אין לך אדם המוחזק בדבר עבירה כלל

שהתרו בו הסובבים אותו על כך. כך שנראה שגם מעשית נתקימה בו דרישת זו.¹³⁴

במקרה ב', לעומת זאת, לא הזוכרו כלל היסוסיהם של הפסיקים הראשונים. לא הובא אף פקפק בטעם של "רעה זונות יאביד הון", ורק בפסק דיןו של הרב ישראלי הזוכה דעתו של החקם צבי בנוגע להתראה. מבחינה עובדתית לא הותרה הבעל על התנהגוthon. הקושי נפתר, הנ ע"י צמצום החיקוב בהתראה רק ל"זנות על דרך מקרה, לא כן בנידון דיין שמתמיד באילתו", והן ע"י מציאות התראה עצמה עזיבת האשא את דירת בני הזוג.

אכן, תמורה מעט התוצאה השונה שהגיעו אליה שני בתיה הדיין, ובפרט לאור הרושם שנוצר מקריאת העובדות, לפיו מקרה א' היה חמור בהרבה מקרה ב', ולכארה התוצאה צורכה הייתה להיות הפוכה.

תמייה נוספת מתקבלת מקריאת פסק דיןו של הרב ישראלי שהוזכר לעיל בקשר לחובת ההתראה, וקביעותו בנושא זה שלמעשה לא נומקו. דבר זה מביאנו אל הנושא הבא.

ד. היבטים פרוצדורליים

1. התראה

כדי להבין את נושא ההתראה לאשורו, יש לבחון את המקור ממנו הוא נלקח ע"י החקם צבי. כזכור, ביססו החקם צבי מתוך השוואה וקו"ח מעוברת על דת שאינה מפסידה כתובתה, אלא לאחר התראה.¹³⁵

עובדת על דת משה ועובדת על דת היהודית, הן שתי עילות גירושין כנגד האשא שיזוצאת בן לא כתובה, הנובעת מהתנהגות בלתי צנואה שלה, שלא קרואו לבת ישראל.¹³⁶עובדת על דת יהודית היא האשא המתנהגת בפריצות ובצורה בלתי מסורתית, בניגוד למנהגי הצניעות, גם אם אינם כתובים בתורה.עובדת על דת משה היא האשא העוברת על איסורים מדאוריתית, וממשילה גם את בעלה בכך בידועין. הנה לגביועובדת על דת משה, והן לגביועובדת על דת היהודית, רוב הפסיקים סכורים שאין

¹³⁴ במרקודה דנן קיימת גם תביעה הקודמת של האשא לשלוום בית, שהיא קדוב לזראי בגדר התראה, על סמך שו"ת משפט צדק, חלק ג', ממנו עולה שם בן זוג אחד תבע את השני לדין בגין התנהגות מסויימת, הרי גם אם לא נתקבלה תביעה זו אין צורך בהתראה נוספת נוספת באותו התנהגות שכן "אין לך התראה גזולה מזו".

כל הניל' נאמר בהנחה שאין צורך בהתראה רשמית מטעם ביה"ד, ועל כךណון להלן.

¹³⁵ שם, בע' 26.

ראה לעיל מס' 1 בטבלה:

¹³⁶ ראה לעיל מס' 1 בטבלה:

"ולענ"ד הוא צרייך ג"כ התראה אפילו לדעת בעל האגדה. לא מיבעייא לעניין הכתובה לצריך התראה דלא יהא זה חמור מעוברת על דת להפסידה כתובתה. בעיא התראה כדמסקין בפ' אروسה, והדברים קו"ח, ומה הטע דלהחזיק ממון ומקרקעין כתובתה שניינו בכל מקום אעפ"כ צריכה התראה, הכה דלהוציא כתובה מיד הבעל עאכ"ז לצריך התראה, ולא עוד אלא דאף אם רצונה לצאת בעל כתובה אין כופין אותו כלל לגרש אלא אחר התראה דלא יהא איסורא כל ממשונו. וזה ברור בעיני אף לפי דעת בעל האגדה".

¹³⁷ כתובות עב; ראה שרשסקי, לעיל העירה 2, בע' 398-401.

היא מفسידה כתובתה, אלא לאחר התראה.¹³⁸ אך רשיי למגרא סוטה¹³⁹ מביע דעתו, שעוברת על דת משה אינה צורכה התראה, כיון שהכשילה גם את בעלה (ולא משומש מעשית חמורים יותר מעבorth על דת יהודית). גם הגרא, בכיוורו לשוו"ע, מצמצם את חוכת התראה וקובע, שכאשר האשה רגילה בכך – אין צורך בהתראה. ניתן לאמור שדיעות אלו הן תחילת ה"ריכוך" בדרישת התראה.

במספר מקומות הרחיבו והתייחסו קטגוריות מקבילות של עובר על דת משה ויהודית בתיק 315/כט',¹⁴⁰ השוו בין דין אשה העוברת על דת, לבין דין איש העובר על דת, ובמושג זה כללו את האיש המכבה את אשתו: אדם זה נכלל בקטgorיה של עובר על דת משה, ואילו בקטgorיה של עובר על דת יהודית, כללו את רועה הוננות: –

"אכן בעובר על דת יהודית בעניין שנוגע לאשה, ודאי נראה שדין האיש כדין האשה. ולදעתנו זהו דעת האגדה שהובא ברמ"א בסימן קנ"ד שכחוב: 'מי שהוא רועה זונות ואשתו קובלות עליו...'".^{141,142}

אך לענ"ד אין להיחפה ולנסות לקטל גל מושג לגדר קבוע מראש. אמנם במספר מקורות שדנו בעילת גירושין, כנגד מכחה אשתו לדוגמה, השוווה לעוברת על דת.¹⁴³ ברם, ככל המקורות הללו התייחסו לעניין ההתראה בלבד. אין לומר שלכל דבר ועניין, מכחה אשתו הינו עובר על דת.¹⁴⁴ ביחס לרועה זונות, הנΚודה מתחדשת עוד יותר, שכן כבר לא מדובר כאן במעשים זחים למגרי, או לפחות מקרים. עוברת על דת יהודית הוא מושג המצויד בדרגה השלישית מבחינת חומרתו המוסרית במקביל המערכת הדינה בהתנהגות האשה. לפניו מדובר באשה שעשתה מעשי כיעור, ובדרגה החמורה ביותר, מדובר כموבחן באשה שזונתה תחת בעלה. ואילו המושג 'רועה זונות' מכל בחובו גם את שתי הדרגות הראשונות בחומרתן (להלן יבוא פרוט).¹⁴⁵ אין להחעלם מהבדל עקרוני זה כשבאים לבחון ולהשוו את שתי הקטגוריות באספקטים שונים. ניתןאמין ללמידה ולהקישי מן האחת על השניה, אך לענ"ד, אין לומר שמדובר בנושא זהה.

138 הבית-শ্মোল, אה"ע, קטו, ס"ק יז.

139 סוטה כה, א, רשיי דיה "עוברת על דת".

140 פדר"ר ח 216.

141 שם, בע' 225.

142 בדוגמה זו המשיך גם ד"ר דב פרימר בחיבורו לשם קבלת תואר דוקטור למשפטים אשר הוגש לסינט האוניברסיטה העברית: "עלילות גירושין עקב התנהגות בלתי מוסרית (חווץ מזונות) במשפט העברי". ד"ר פרימר ذן בחיבורו בעיקר בעוברת על דת משה ויהודית, ובdoneו באופן מצומצם בעובר על דת הוא התייחס לרועה זונות כאיל מושג הזהה לחלוותן לעובר על דת. לצידת הקבלה זו הסתמך ד"ר פרימר על פסה"ד שהזכרנו כאן, אך לא רأינו בכלל מקום אחר שיש התייחסות כזו אל שני המושגים כאילו חד המה.

143 לדוגמה: שוי"ע אה"ע קנד ג דברי הרמ"א "איש המכבה את אשתו... יש אמרים כי כופין אותו להוציאו ובלבך שמתירין בו תחילת פעם אחת ושתיים"; דברי הגרא בכיוורו שם, ס"ק יא "... דלא גרע מעוברת על דת".

144 לחיזוק העניין אפשר ללמוד מנוסח המומר. הילכת הרמ"א בשוו"ע, אה"ע, קנד, א, שאין כופין למומר "אא"כ פושע לה כגון שמאכילה דבר אישו...". מוד דומה לנאמר בבית-শ্মোল בוגנע לעוברת על דת משה (ראה לעיל, העrho 138) ובכל זאת לא ניתן לשיכו למושג הזהה לעוברת על דת.

145 וזאת משום ההבדל הבסיסי שכבר נדון בקשר לאייסור מדאוריתא אצל האשה לעומת עונת מקור האיסור אצל הגבר.

אם כך, לא רק שבכל נושא ה"עבירה על דת" יש רגולים להקלת בדירתה, אלא אף מלכתחילה, אין הכרח שככל הלכות העוברות על הדת יחולו גם על רועה זונות. החיוב בהתראה תואם את הקו הכללי שנקט החכם צבי בהתנגדותו לעקרונית להלכת האגודה שגרמה לצמצומה מלכתחילה ל"רועה זנות ומוחזק לכך ועומד במרדו", כפי שמיושם למשל בשוו"ת יביע אומר:¹⁴⁶ "ומיهو דוקא כשהוא עדין רועה זנות, אבל אם פרש ועשה תשובה אין ראוי לקורתו".

באופן כללי נתבלה דעתו זו של החכם צבי, ובדרך כלל היא מובאת במקביל להלכה האגודה,¹⁴⁷ אך לא תמיד כך. בשוו"ת קול מבשר,¹⁴⁸ לא מוזכר כלל נושא ההתראה, ולא ניתן להבין מעובדות המקרה, האם התרו בעל אם לאו. ברור אמן שמדובר היה באדם המוחזק בכך, אך מפשטוטם של דברי החכם צבי לא די בכך.

צוין כבר לעיל,¹⁴⁹ ששתי נקודות אלו: ה"מוחזקות בכך", וההתראה, עלולות בקנה אחד גם עם שני הטיעמים באגודה, שכאמור לא הוושם עליהם דגש (המקרה והסבירו). אילו רק טעמים אלה היו הבסיס לשתי הדרישות, יתכן והיה מקום לנוקוט קו גמיש יותר, ולא לדדק במילויין בכל מקרה ומרקחה, קו המctrף גם לניחוח הרעויוני של דעת החכם צבי שהובאה לעיל.¹⁵⁰ אלא שנראה שהביסוס לדרישת ההתראה הוא הלכתי, ולא מתוך "מידניות משפטית" בعلמא, ולכוארה לא משנה מה יהיה הטעם לחיוב רועה זנות בגט, אליבא דהחכם צבי תידרש תמיד התראה. אמן, כפי שכבר הוזכר, יתכן שגם עפ"י גישתו של החכם צבי ניתן להגשים את דרישת ההתראה. הלא ראיינו לעיל מהיכן נלקח מקור הדרישה, וראינו שאף שם יש המקלים בה, כדוגמת הגור"א, שאינו מציריך התראה בעוברת על דת המוחזקת בכך.

גם במקרה בו היה זה רק הרב ישראלי שהתייחס לדעת החכם צבי. מן העובדות היה ברור שההתראה פורמלית לא ניתנה. כאמור, הרב ישראלי ניסה לפטור זאת בשתי דרכים. ראשית אמר: "נראה שאין זה אלא בזנות על דרך מקרה, ולא בן בנידון דין, שמחmid באילולתו". יש קושי בתירוץ זה לאור דברי החכם צבי כפשוטם, שהרי מהם משתמש שbezנות על דרך מקרה כלל אין הלכת האגודה חלה, "ואין הדברים אמורים אלא במוחזק לכך", ולגביו יש צורך בהתראה. אך אם נאמץ את הגישה שהוצעה לעיל בסוף הפרק הקודם ובפרק זה להבנת דעת החכם צבי על פי מקורה ולאור ההגיון שעומד מאחוריה, יתכן ואפשר לקבל פתרון זה.

הדרך השנייה לפתרון הייתה בمعنى ה משתמעת מthon הנסיבות: "האשה עזבתו ועברה לבית הוריה – דבר שיכול להחשב כהתראה, ואף יותר מזה...". אך כאן יש לומר, האמנם די בסוג כזה של התראה? האין צורך בהתראה מפורשת ורשמיית? כאמור, לו היה אמן הבסיס להתראה רק משום שזו הדרך למצוא פתרון פחות חריף במקרה, ויש לנסתו, לכל הפחות, בטרם מחייבים לגרוש – ניחא, יתכן שהתראה כזו הייתה מספקת. אך מאחר ולא זה הבסיס, יש לומר, מהן דרישות ההתראה עצל עוברת על דת.

146. שו"ת יביע אומר ח"ג, ח"מ, ר.

147. ראה למשל תיק שכ"ט/459, פר"ד ח 124, 126; תיק 1315/תש"ג, פר"ד א 139, 141; שו"ת גושא האפוד לב; זילברג, לעיל העירה 21, בע' 118 העירה 75; שיפמן, לעיל העירה 41, בע' 108, העירה 46 בסוף.

בשו"ת שידי אש ח"ג כת כאמור שימוש הלכה זו יסוד עיקרי לאי החיוב בגט.

148. ראה לעיל, מס' 6 בטבלה.

149. ראה לעיל בחלוקתו השני של פרק ג'.

150. ראה לעיל בחלוקתו השלישי של פרק ג' בהקשר לדין במקרה א'.

שכן, למורת הסיגן מן הזיהוי המוחלט של שתי הקטגוריות, בכל זאת ממש הרி ללח החכם צבי את הלקוח.

מן המקורות השונים המזכירים את דרישת ההתראה ניתן ללמידה דבריים שונים. מחלוקת משתמע שבדרך כלל, הכוונה היא להתראה רשמית מטעם ביה"ד, בדומה להתראות מודדות "בעינה ליה ומצערנא ליה", שאם לא תחזור ממרדה תפסיד כתובתה. בהקשר לדין מכח אשתו, שחיברים להתראות בו, אמר רבינו בנימין בן מותה: "שיתרו בו טובי הקהל פעמים או שלושה",¹⁵¹ ונראה שלפי זה הכוונה היא להתראה מטעם ערכאה רשמית, אך שלא די בחתראה כלל. גם מתשובה שרידי אש הנ"ל,¹⁵² עולה שכך הבין ר' ווינברג את דברי החכם צבי, כיון שני מקומו הוא ש"לא היה כאן התראה וגביה עדות ע"י ביה"ד ישראל".¹⁵³

מצד שני, במקור חובת ההתראה לעניין עוברת על דת, נאמר: "בכל אחד מאלו תצא בלא כתובה אם יש עדים שהתראה בה תחיללה ועbara על התראותו...", ומධוני המפרשים שם נראה שההתראה היא ע"י הבעל בלבד.¹⁵⁴

כמו כן, קיימים דיוונים ומלחוקות לגבי נסיבות מסוימות, האם גם בהן יש עדיין צורך בחתראה אם לאו, כגון במקרה בו מכשילה האשא את בעלה בהיותה משמשת עמו בעת נידתה,¹⁵⁵ או שהיא מתייחדת באופן קבוע עם גבר זו כשבעל לא נמצא.¹⁵⁶ בכלל אלו מדובר במקרים שהזקקה על האשא יודעת שהנתנהוגה היא עבירה חמורה, ולכן יתכן שככל אין כאן צורך בחתראה.¹⁵⁷

אם נחזור לנושא דיוננו, יתכן שלפיכך יש מקום לאמר, שכאשר התנהוגות הבעל היא אכן חמורה, והוא מוחזק בכך. מן הסתם גם הוא מבין את חומרתה וההשלכות שיכולות להיות לה, ולא תמיד יהיה צורך לדرك בדרישות הפורמליות של ההתראה הרשמית.¹⁵⁸

2. גדר המושג
שאלת נספת השיכת חלק הפרוצדורלי של הנושא היא השאלה, מה למעשה נכנס לגדר המושג 'רוועה זונות'.

בנושא המקביל, לגבי האשא שזונתה תחת בעלה, מדובר כמובן באשה שקיים יחס מיין עם מי שאינו בעלה. אך כפי שכבר רأינו, אין זה ממש המקרה המקביל לרוועה זונות, שהרי באשה שזונתה תחת בעלה מדובר בערווה מן התורה, וזה היא הדרגה החמורה מכלן, ותוצאותיה הן החמורים ביותר. הדרגה הפחות חמורה היא האשא שעשתה מעשי כיורו, וזויה עילה למטען גט לאשה אף בעל כורחה.¹⁵⁹

151. שו"ת בנימין זאב פח.

152. שו"ת שרידי אש, לעיל הערכה 147.

153. אך יתכן שכאן הדרישה לביה"ד ישראל היא רק בנוגע לנכיות העדות.

154. שו"ע אה"ע קטו ד.

155. חלקתי-מחוקק, פתח-יתשובה ובמיוחד הבית-شمואל שלומד התראה זו מקינוי, ובדין קינוי הבעל הוא שמתירה ולא ביה"ד.

156. ראה תיק 174/חשת"ז פר"ר א 333.

157. ראה ערעור חש"ט/83 פר"ר ג 257, 270.

158. ראה גם פתח-יתשובה, אה"ע, קטו, ס"ק יא בוגנע לאשה שעשתה מעשה פלילי חמור נגד בעלה. מדובר כאן בהשערה בלבד. עליינו להבהיר שביבוס מפורש לה לא מצאנו, לא בפסקה, ולא בעבודת הדוקטורט של ד"ר פרימר, לעיל הערכה 142.

159. אמנם יתכן שההקבלה המדויקת לרוועה זונות היא העוברת על דת, כפי שכבר דנו בהקשר לחובת ההתראה (ראה עובdotו של ד"ר פרימר, שם, וכן תיק 315/כ"ט). אך מבחינת התוכן המעשי של

בגידת הבעל כעילה לכפיית גט

מתיק 1315/תש"ג,¹⁶¹ עולה שאכן לגבי גבר, די במשעי כיורו כדי להיכנס לגדר רועה זונות. הרמב"ם מבאר את המושג "מעשה כיורו": "כגון שהוא שם עדים שעשתה דבר מכוער ביותר שהדברים מראין שהיתה שם עבירה עפ"י שאין שם עדות ברורה בזנות".¹⁶² מעשי אונס כמוובן נכללים בגדר "רועה זונות", ¹⁶³ וכן גם מעשים מגונים.¹⁶⁴ גם בעל הרגיל להתייחד עם נשים אהירות ונווה בפריצות, דין שווה לדין רועה הזנות: "יווץיא ריתן כתובה ודמי להא רועה זונות".¹⁶⁵ אך בעל, שיחד עם תביעתו לשולם בית פונה לשודניתית למצוא לו בחורה, לא ייחשב כמוובן לרועה זונות.¹⁶⁶ הבהרה נוספת למושג מצויה בשוו"ת קול מבשר,¹⁶⁷ בו נקבע ש"פשות הוא דלאו דוקא רועה זונות ואפ"לו זונה אחת בכלל זה".¹⁶⁸

3. העדות

ענין נוסף הקשור לנושא הפרוצדורה הוא עניין העדות. באגודה יש התיחסות מפורשת לנושא: "ופסקתי שם חביא עדים שהוא כן... ודווקא שיש עדים שראו אותו עם המנאפים...". ככלומר, אם הבעל קופר, יש כמוובן צורך בעדים, והעדות צריכה להיות עדות ראה של מעשיו ממש. כך גם מובא בשוו"ע, בתוספת האפשרות שהבעל מודה, והוא די בכך ואין צורך בעדים.¹⁶⁹

באגודה יש גם הנחיה המובאת גם בرم"א, בנוגע בדרך הסקת המסקנה, שאכן הבעל הוא רועה זונות, שעל סמך הבאת "ילדיהם כותמים" כראיה על מעשי הזנות, אין לקבוע שאכן כך הדבר, "דילמא משקרים עליו".¹⁷⁰ לדעת האגודה יש צורך להකפיד בענין העדות "שיעידו העדים זה שלא בפניו וזה ויחקרו אותם בדרישה וחקירה כמו על דיני נפשות".
בכל המקורות שמצאו לנו בנושא, לא התעוררה כלל בעיה של עדים. לדוגמה, בשוו"ת קול מבשר הנ"ל נקבעה העובדה על סמך עד אחד, וכן איזהכחשה ע"י הבעל. בכלל, מלבד בשוו"ת שידי אש שכבר הוזכר, שבו התעוררה בעיה עם ערכאות גויים, שעודותם וראיותיהם אין קבילות.

כפי שראינו, הדרישות לגבי העדים הן די נוקשות, אך מאחר ולא היה עם כך בעיה בנושא זה, לא התעורר צורך לבחנן. מן הראוי רק לציין שבנושא העוברת על דת, שכזכור, לענין ההתראה היהוה את הקטגוריה המכובדת לרועה זונות, חלה הקלה ניכרת לגבי דרישת

המושג אין לומר שהקטגוריות מקבילות. וזאת משתמש אף שם המושג כפשוטו, וכמוובן גם מהשו"ת ופסקין הדין שעסקו בנושא.

161 פ"ד"ר א 139.

162 רמב"ם, הילכות אישות, כד, טו. בשוו"ת ר' עקיבא איגר קד יש דין בנושא מהו בגדר מעשי כיורו "...הרי מהר"א כתב שם ההפוך דמגפפים, ובירושלמי פ' המדריך א"י מגפפים זא"ז וכן מנשקים זא"ז..."

163 תיק שכת/459, פ"ד"ר ח 124.

164 שו"ת שידי אש, לעיל העדרה 147.

165 שו"ת גבול בניין ג.

166 ערעור חול"ד/49, פ"ד"ר י 3. עם זאת ברור ש"מעשי אלה אינם מראים על בעל אוhab החפות באשתו".

167 שו"ת קול מבשר ח"א, ג.

168 כמוובן שאין הכוונה כאן למקרה חריף עמי עם אשה אחת, שהרי על כך כבר דנו בנוגע להילכת החכם צבי,

אלא לתקופה מתמשכת שבה חי הבעל עם אשה אחרת, יחידה, ולא עם רבות.

169 וכן גם פסקו בתיק 3899/תש"ג, פ"ד"ר א 5: "די בהודאת הבעל שהוא רועה זונות, כדי לכוף אותו לgett".

170 הרמ"א, שם.

העדים להוכחת מעשה העבירה. לדוגמה: הרוב עזיאל הכריז על אשה כעוברת על דת יהודית בהסתמכו על מכתבים¹⁷¹ והרב ויינברג הורה שאשה היא עוברת על דת, על סמך תමונת תועבה של אותה אשה שהתפרנסה בעוחנונים.¹⁷² שאלת היא, האם לאור האנalogיות הקודומות מנוסא עוברת על דת, בהקשרים הפרוצידוריים, יש מקום ללמידה גם לעניין העדות, אם ובאשר יתרור הצורך בכך. מאחר והנושא טרם עלה, הוא דורש עיון על ידי אנשי הלכה.

ה. השלכות נוספות

עד כאן בשאלת החיוב והכפיה לגרש ברועה זונות, ומן הרاوي שנוסף מילים אחדות בוגר להשלכות נוספות שיש לעובדת להיות הבעל רועה זונות, ולא רק בbatis הדין-הרבניים.

1. זכויות ממוניות – כתובה ונדרנית
 גם לאשה שנגד בעלה ניתן פסק דין שرك מחיבבו לגרשה, יש זכויות ממוניות כנגדו¹⁷³ בנידון דין, כשמדבר בעילת רועה זונות שיש לבניה מחלוקת, האם לכופו לגרש או רק לחיבבו; אם למרות הכל יוחלט שאין לכוף את הבעל רועה הזונות, הרי הדבר נכנס לגדר דברי הרם"א:¹⁷⁴
 "ובכל מקום דאיقا פלוגתא אם כופין או לא אף ע"ג דין כופין לגרש, מ"מ כופין אותו ליתן כתובתה מיד וכן הנדרנית".
 כפי שאכן פסק המהריט¹⁷⁵ למשל, בשאלת שהובאה לפניו בדיון כתובתה ונדרניתה של האשה שבעלתה רועה זנות: "הכל העולה מדברנו... אעפ"י שלא נכוף אותו לגרש... נכוף אותו ליתן כתובתה...".¹⁷⁶

171. שות' משפט עזיאל, ח"ב, (אה"ע), סה.

172. שות' שרידי אש חלק ג' לב.

173. כוונתנו לסוגיות מסוימות מדין מעוכבת מהמתו להינשא, שלא כאן המקום להיכנס אליה. ראה על כך בין השאר, שרשבסקי, לעיל הערא, 2, הע' 167, 374, 228; ערעור חשל"ג/כ"ה פ"ד ר' 294; בע"א 798/82 נוני נ' נוניא פ"ד (3) 744 סוקר הנשיא שmagaret את פסיקת ביהם"ש העליון בנושא המעוכבת מהמתו, ומסקירותו עליה הגישה שיעילה זו היא אכן עצמאית, נפרדת מדיני המזונות הכלליים וקיימת כל אימת שנייה פס"ד המחייב את הבעל לגרש את אשתו והוא אין מצעית לכך (הדיון העיקרי בפס"ד זה וכורוב פסה"ד שאזכיר בו הוא מה צריכה להיות לשון החיוב בפסקה"ד הרבני שתקיים לאשה זכות זו). להמחשת הנקודת שמדובר כאן בעילת מזונות עצמאית יש להזכיר את תשוכתו של הרב זילטי לרבני ניו-יורק מיום כ"ז תשרי התשמ"ג, המציג הטלת דמי מזונות מדין מעוכבת על בעל שנפרד ממשתו פירוד אוזח ומסורבל تحت גט כדמו"¹⁷⁷ (התשובה הותנהה בהסכמה הרב פינשטיין, נתפרנסה בהפרද נ' חוברת ז' 6).

174. כדי להביא כאן השלכה ממונית מעניינת אחרת שתיתכן רק בנושא זה של הפרת אמון. ההשלכה שייכת להפעלת חזקת השיתוף בנסיבות בין-בניוֹזָג שבקשר לה, בע"א 264/77 דورو נ' דورو פ"ד (ב' 1)
 829 התעוורה אגב אורחא האפשרות שבן זוג בלתי נאמן מקפה את זכותו ברכוש המשותף. הש' ב"נ' פורת שללה אפשרות זו (שם, בע' 832). אך הש' לנדי העדיף להשאיר את השאלה פתוחה (שם, בע' 834).

175. שות' אה"ע קנד כא.

176. יש להבהיר שהמהריט¹⁷⁸ נשאל רק לגבי הנדרנית והכתובה, ולא נזכר כלל שהאשה תובעת גט, על כן לא היה צריך לפסק בעניין החיוב בגט, והמהריט¹⁷⁹ יכול היה לפטור שאלת זו וב"ן אפשר שראי עיר גט

2. זכויות ממוניות – תוספת כתובה
בהתיחסנו לכתובה, כמה השאלה לגבי תוספת הכתובה.
לחשלום עיקר הכתובה מחייב הבעל תמיד, מתקנת ב"ד, אף אם לא כתב לה שטר כתובה כלל. זהה חובה על הבעל שלא ניתן להחנות עליה, וכבר אמרו חז"ל: כל הפוחת מהשיעור הקבוע של הכתובה, הרי זו בעילת זנות.¹⁷⁷

תשולם תוספת הכתובה נקבע מלכתחילה כרשות שיש לבעל להוסיף לאשה על כתובתה, ולא ניתן להכריחו לעשות כן, אם לא התחייב לכך מרצונו. עם זאת, בנושא הזכויות המוניות הקשורות לכתובה, הולכים לפיה מנהג המקום, ואם לפי מנהג המקום המוכחה, או לפי תקנת ב"ד באותו מקום, נקבעה התוספת כתשולם חובה – מנהג זה מחייב.¹⁷⁸

ואכן, תוספת הכתובה נתמבלת כחובה שחייב תשלום הכתובה בתקנות הרבעות הראשית, ונקבע סכום מינימלי לעיקר הכתובה והתוספת.¹⁷⁹ ההתייחסות לחובות זה הייתה ככל תנאי שנככל במסגרת כל החובים המוניות בנישואין, ובתור שכזה נתחווה על פי דרכי הסקתם ופרשנותם של תנאים חז"ם, כפי שנראה בהמשך, וכפי שהתייחסו לכך.

לדוגמה, בתק 5/925ל"ג:¹⁸⁰ "וכשנשאה, על דעתך נושא לחתה התוספת".
לרוב, דין התוספת כדי הכתובה, ובמקרים בהם מקבלת האשה כתובתה היא מקבלת גם את התוספת. כך עם מות בעל, וכך גם בדרך כלל עם הגירושין. כשהפסידה האשה כתובתה, היא מפסידה גם את התוספת, וכך בהיותה מודעת למשל.¹⁸¹
אך לא בכדי נאמר "בדרך כלל" לעיל, כיון שאל תוספת הכתובה, בהיותה מבחינה מהותית רק חיוב נוסף שקיבלו על עצם מרצון, התייחסו בדרך הרבה יותר לירලית וגמרה מאשר אל הכתובה עצמה, וזאת עשו באמצעות יחש רצון (או אידרצון) לתיתה לאשה, במקרים מסוימים.

כך פסק השו"ע:¹⁸² "האשה שתובעת גט בטענה שאיןה ראייה לבנות ממנה... ויתן מנה מעתים אבל לא תוספת", והבית שמואל¹⁸³ קבע שגם במקרה לגבי בעל פוליפוס וכיו"ב המונאים שם: "כן הדין בכל הנין אין לה תוספת, אפילו במוכחה שחין", וזאת משומש לדוגמה ולמיופק לא הקנה לה".

בערעור תש"ל/172¹⁸⁴ מפרט הרב אלישיב בשם ר"ת והרי"ף: "דאומן דעתא הוא דכי אקני לה אדעתא למיקם קמי" אדעתא למישקל ולמיפק לא אקני לה".
בכל המקרים הללו, אין הבעל מגרש מרצונו, ועל כן ניתן לומר שלא במקרה כזה הינה לה את התוספת.¹⁸⁵

וכיו' בណזון זה ומה גם שכבר התרו בו פעמים שלוש שישוב מדרכו הרעה ולא שב... נושא האפוד שמתיחס לתשובה זו של המהריט"ץ מכין מכך ש"יותר נראה משתחווות דבריו שהיה דעתו כספר האגדה אך כיון שעיקר שאלתו היה על הנדוניא לא רצה להטפל על זה". (שו"ת נושא האפוד לב).

177 כתובות נד. ב.

178 ראה בשרשבסקי, לעיל העירה 2, בע' 115.

179 תקנות הרבעות הראשית לארץ-ישראל, מיום כ"א טבת תש"ד, נכנסו לתוקף בר"ח אדר תש"ד.

180 פ"ר י. 82.

181 ראה עירעור תש"א/19, פ"ר י' ח 321.

182 שו"ע אה"ע קנד ו.

183 שם, ס"ק א.

184 פ"ר י' 275.

185 קונסטראקציה זו של פרשנות חיצונית של רצון הבעל תואמת את הגישה שהובאה לעיל ביחס לתוספת בכלל תנאי, אשר ככל תנאי ניתן לפרשנות, גם פרשנות חיצונית משתמשת של "דאומן דעתא".

השאלה היא, מה לגבי תוספת הכתובת ברזעה זונות, ועל כך יש מחלוקת המובאת באותו ערעור הנ"ל.

נשוא המחלוקת היה דירת בני הזוג שהתגרשו זה מזו, שעם קנייתה (כנראה בכספי הבעל) נרשמה על שם האשאה. הן הרב אלישיב והן הרב ישראלי הגיעו לאותה תוצאה (שהדירה נשארה בידי האשאה) בסופו של דבר, אך באשר להלכה העקרונית לגבי תוספת כתובה, נחלקו דעתותיהם.

הרב אלישיב איבחן בין עילית גירושין הבאה בעל כורחו של הבעל, כגון מוכה שחין, לבין עילה הנובעת ממתנהגותו:

"אך במה דברים אמרו כשבאה מחמת טענה בעינה חוטרא לדי, או כשחלה הבעל ונעשה מוכה שחין או בעל פוליפוס וכיוצא"ב דין בידו להפטר מגורם זה, דכה"ג יכול הבעל לומר אדעתא דהכי לא אקני לה, אבל בגין כזה שבידי הבעל להסירו כגון שהבעל רועה זונות שבידו לעזוב דרכו ולהתייצב על דרך טוב, בכח"ג לא הפסידה מתנותיה, ודינו כמגרש מרצונו, ואף חייב לשלם לה תוספת כתובה".¹⁸⁶

אך הרב ישראלי, על פי בוחינת מקור ההלכה, קבע שאין מקום לחלוקת זו, ובכל מקרה "AMDINAN לדעתיה שאינו רוצה לתת לה מתנות בכח"ג דלמייף קאי".

3. סעדים אחרים
השלכה מענית נוספת שייש לנושא זה באה לידי ביטוי במישור סעד הוצאות שיכולים להעניק בחידון ובתי המשפט.

במספר פסקי דין נבחן היבט זה, בעיקר בנוגע לבקשת האשאה לצו מניעה נגד כניסה בעלה הבוגר בה לדירתם המשותפת. במאמרו של מיכאל קורינלדי¹⁸⁷ נזכר פסקי דין מימי המנדט, שבו הוענק סעד ההפרדה לאשה שבבעל בגדר בה.¹⁸⁸ אך משנתנו העיתים ונשתנו החוקקים, והມידיניות המשפטית עתה, נפסק לאפעם שצו המנעה אינו, ואסור שיבחר להיות סעד ההפרדה,¹⁸⁹ ואין לייצר את האחرون בדרך של חקיקה שיפוטית. בהתאם לכך נקבע אופיו של צו המנעה כתרופה זמנית, מוגבלת בהמשךות, ונינתנת רק כאשר מדובר בנסיבות אלימות (פיסית או רוחנית), המסקלים הבוחנת זכות מגורים שלולה ובוטחה. ולכן, בשני פסקי דין של ביהם¹⁹⁰ השעה לעילון נקבע שאין להעתר לאשה המבקשת צו מנעה נגד בעלה במקרה זה.¹⁹¹ הש' דבר לוין פסק, שבגיחת בעל, לכשעצמה, אינה נכנסת לגדר "אלימות רוחנית",¹⁹¹ ואין להתחשב בכך בלבד, צו מנעה נגד כניסה הבעל לדירה.¹⁹²

186 בדרך זו הلقנו גם בערעור תשל"א/19, פ"ד"ר ח 321.

187 מיכאל קורינלדי, "سعد ההפרדה בין בעל ואשה", שנתון המשפט העברי א (תשל"ד), 184.

188 פס"ד של בית"ד הדתי בירושלים של משרד הרבנות הראשית לא"י, מיום כי אולחן צו הפרדה ל-6 חודשים בין אשה לבarella החי עם אחרת (שם, עמ' 204).

189 ע"א 410/80 ברזני נ' ברזני, פ"ד לה(2) 317; ע"א 192/82 סדן נ' סדן פ"ד לו(4) 169.

190 ע"א 680/82 נחום נ' נחום, פ"ד לו(4) 667; ע"א 58/83 רונקין נ' רונקין, פ"ד לח(1) 151.

191 שלגביה נפסק שהיא כן מצדיקה מתן צו זה — ראה דבריו הש' אלון בע"א 458/79 ניר נ' ניר, פ"ד לה(1) 518.

192 פרשנת נחום הנ"ל. בפסה"ד יש איזכר והתייחסות לפסקי דין מחייבים, שנעתרו לאשה במצב זה. ראה שם.

בגידת הבעל כעליה לכפיית גט

בעקבותיו פסק הש' גולדברג,¹⁹³ שלמרות הבנתו לאשה ולמצבה, הרי אין התנהגות הבעל בגין התעمرות כה חמורה, עד כדי הצדקת נקיטת אמצעי כה מרוחיק לכת. צורה אחרת של צו מניעה בהקשר זה היא צו המתייחס לעצם היחסים בין הבעל לאשה אחרת.

היבט זהណון גם הוא במספר מקורות, אך אין הוא נפוץ כל כך. בתק"א 2529/60 רטר נ' רטר,¹⁹⁴ ניתנה החלטה בביבה"ש המחויז דוקא, לאסור על הבעל להיפגש עם האובתו בזמן שחי עדיין עם אשתו, מפי הש' למ. מבחינת הסמכות, היהת ההחלטה משוללת כל יסוד,¹⁹⁵ אך מבחינת המהות נקבע, שזו כזה ניתן להוציא, למרות היותו נוגד את חופש הפרט.¹⁹⁶ התיחסות מפורשת לנושא זה, אם כי בסיטואציה הפוכה, ולביעות שבו בהקשר לחופש הפרט, יש בפס"ד שלא פורסם, בג"ץ 428/81 גולן נ' ביה"ד הרבני האזרוי ת"א יפו. הסיטואציה כאמור הפוכה, כיון שבמקרה זה ביה"ד נתן צו מניעה לביקשת הבעל נגד אשתו, האוסר עליה להכנס את מהאהבה לביתה. למרות היפקן היירושין שהגישי הבעל, ביהמ"ש, שביה"ד חריג מסמכותיו משעה ניקוז צו כזה במסגרת תביעת הגירושין שהגישי הבעל, מאוחר ואין עניין זה כרוך בתביעת הגירושין. מעשי האשה, נאמר, אמנים חמורים הם, ואכן יילקו בחשבון כשתיבחן תביעת הגירושין גופה, אך אין כל בסיס משפטי עליו ניתן היה להשתית את צו המ니עה.

מייעוט פסקי-הדין העוסקים בהיבט זה של הسعدים המשניים במקרי הפרת אמונים בין בני הזוג, מצבעים על כך שאכן אין הנושא נפוץ. על הסיבות לכך עמד פרופ' טדסקי¹⁹⁷ בסקרו את המצב המשפטי הקיימים, שאינו מספק סנקציות כנגד צד שלישי הפוגם בקשר הנישואין. הדבר אמרו לא רק לנושא של מתן צווים, אלא גם לבחינת האספקט החוזי של קשר הנישואין, שיכל היה להתבטא בסעדים כספיים, כגון פיצויים על הפרת חוזה, או על גורם הפרת חוזה.¹⁹⁸ פרופ' טדסקי מנסה לפתור את הקושי הכללי שבהادر כל סנקציה (אונדרית או אף פלילית, להבדיל מרתית) כנגד הנושא, הגורם לעיתים לפירוק קשר

193 פרשת רונקין הנ"ל.

194 פס"מ כו 312.

195 שהרי ממתי פוסק ביהמ"ש המחויז בענייני נישואין וגירושין של יהודים, וזאת עוד בהסתמך דוקא על חוק שיפוט בת דין רכניות (ניסיונו וגירושין), תש"ג – 1953.

196 ענין דומה נדון בע"א 185/66 כבירה נ' כבירה כאשר ביהמ"ש העליון דין בצו מנעה נגד הבעל שייא Sor עליו מלשכן את ידידתו בדירה שכנה בסמוך לדירתו המשותפת לו ולאשתו שאודה עוב, וזאת לאחר שבית-הדין הרבני כבר נתן צו מנעה ומני כזה, וכגンドו לא נטען דבר. הש' זילברג לא נכנס לשאלת אופיו ה"מוסרי" של הצו, מאחר והשאלה שערמה לדין הייתה שאלת הסמכות, ולמעשה האשה ביסטה את בקשתה על עילית קניינית בהסתמך על זכות הבעלות שיש לה במשותף עם בעלה על המגרשCarol.

197 במאמרו "משבר המשפחה וחסידי המוסדות", מחקר משפטי לזכר אברהם רוזנטל, ביקר בע' 291–292.

198 לעומת זאת הנזקן, ס' 62 לפקודת הנזקן (נוטח חדש). פרופ' טדסקי מדגיש את הקושי שבהادر תביעת כנגד הנושא עם אחד מבני הזוג, בפרט לאור האפשרות לתחבוע אדם שלישי המשדר אروس או אروسה להפר את הבטחת הנישואין, בעילת גורם הפרת חוזה. צודק פרופ' טדסקי באמור כי: "ישנם נימוקים חשובים להבחין בין הבטחה לנישואין לבין אישות דוקא בכיוון ההפקיד: לראות עולם בהתערבותו הפוגעת של רואבן בחזי האישות של שמעון ולא כן (או לא באותה מידת) בשידול להפרת הבטחת נישואין" (שם בע' 292). אך בניתוחו הבודק לפסיקה לומר את דברה ובמה' 1380/72 רוזנברג' חzon (פ"מ פא 469) נפסק שקביעת המחויק בס' 62(ב) שאין לראות בנישואין לצורך עוללה זו ממשום חוזה, אמורה גם לגבי הבטחת נישואין, ולכן נדחתה תביעת של אשה כנגד הוריו של אروسה ששידלו את בנס להפר הבטחתו לשאתה.

הניסיונוין, ולצורך כך עורך סקירה השוואתית מקיפה, ומעלה היבטים פילוסופיים. רבים שלא כאן המקום לדון בהם.

4. עוברת על דת ורעה זונות עניין נוסף שכדי להזכיר הוא, יחס הגומלין שבין עוברת על דת לבין רועה זונות, מבחינה יחס הערכאה השיפוטית אליהם.

הרב יצחק הרצוג חווה דעתה ברורה בנושא זה, בדונו באשה עוברת על דת:

"שאמ' יתברר שהבעל באמת רועה זונות קשה הדבר בעניין שהוא יבוא לבית דין וידרש מאתנו להתריר לו חרדי"ג מפני שלדעתם רוב הפסוקים מצוה עליו לגרש את אשתו שעבירה על דת יהודית. ודומני שהגאנונים ז"ל שפסקו שזוכה הבעל להתריר לו חרדי"ג בעוברת על דת יהודית, לא כיונו על אדם כזה, שיש לחוש הרבה מאז שהעיקר אצלו שעינו נתן באחרת ועלילות היה מבקש מבתילה. ואף לאחר הבידור שהיא בכלל עוברת על דת יהודית יש לאמר שאינה כל כך חיובת שכשראתה מבולה שהוא (איש דבר מצוה הוא) – רועה זונות. וזלזול בעיניה עניין הצניעות והוא שגורם."¹⁹⁹

ברורה כאן הנטיה לצד האשה שיתכן והושפעה ממעשי בעל, וכן פקפק בנסיבות נימוקי הבעל.²⁰⁰ לעומת זאת, בעדעור תש"ט/ט/83,²⁰¹ מתגלית נטיה הפוכה, שלא מצדיקה את האשה:

"וזא"כ ה"ה בעוברת על דת, גם אם הבעל הוא רועה זונות, אם התרה באשתו שלא תھא עוברת על דת ובעברה, שהיא יוצאת ללא כתובה, כי מה שהבעל עובר עבירות, אין זה מצדיק את האישה להיות עוברת על דת".

ובכל זאת, דעת הרוב הייתה שאין לשלול מאותה אשה את מזונותיה. בעקבות פס"ד זה הלך גם ביהם"ש המחויזי (הש' שיבורים) בפרשנת גריינהויז,²⁰² באמרו שזכות המזונות לא תישלל מהאשה העוברת על דת, כשהבעל אינו נמנה עם סוג האנשים אשר התנהגות כזו מפריעה להם. יש לציין שהנושא שmagן מסתיג מגבחן "דו-סטריאי" זה, אך אינו שוללו בפסקה"ז.

בקשר לפיקפוק בנסיבות נימוקי הבעל שהאשים את אשתו בהיותה עוברת על דת (עליל, שו"ת היכל יצחק), מן הרואי לציין כאן שזוהי גישה די נפוצה. הפסוקים מזהירים רבות על הצורך לחקור ולדרוש היטב בכדי להבטיח שבעל הטוען בבי"ד שאשתו היא עוברת על דת, אינו עושה כן רק כתכסיס לגירושין.²⁰³ יש להניח שגם במקרה תטען האשה נגד בעל האשמה דומה, אפילו היא חמורה יותר מבחן מוסרית, הגישה תהא מעט השדנית.²⁰⁴

199. שו"ת היכל יצחק, אה"ע, א, ט.

200. דעתה זהה לכך, ואף משפטים כמעט זהים, הובאה באוסף פסקי דין של הרבנות הראשית לא"י, לעיל הערכה 68, בע' קכ ב, בהרכבת ישב הרב הרצוג, אך לא היה זה אותו המקרה.

201. פד"ר ג 257.

202. ע"א 277/81 גריינהויז נ' גריינהויז, פ"ד לו(3) 197 שבו מובאת גם דעת ביהם"ש המחויזי.

203. שו"ת חלקת יעקב, ח"א, קמץ; שו"ת יביע אומר, אה"ע, ח"ג, כא.

204. השלכה נוספת נסفت רבת חשיבות של עובדת الحياة הבעל רועה זונות, בפ"ר ט 200, מסקנה ג.א. (א) נאמר:

ו. סיכום ומסקנות

עלילת הגירושין של רועה זונות לא חפסה מקום ניכר בין שאר עלילות הגירושין הנפוצות יותר. למורות בראשיתה עוד בתקופת הראשונים, הרי עיקר ההתייחסות אליה הוא מתקופות מאוחרות יותר. התפתחות זו מובנת, לאור התמורות החברתיות שהלכו בהקשר זה בחברה הכללית והיהודית. למורות ההתפתחות האמורה, נותרה הפסיקה הקיימת בנושא זה דלה למדי, והתייחסות אליו במאמרים ובכתבים ربניים לא מצאנו כלל.

מיועט החומר הקשור לסוגיותנו מעורר שאלות ותחיות. ניתן להעלות מספר השערות באשר לסתיבת הדבר, כגון התעלמות מעצם קיום העילה, וכן חוסר מודעות מצד נשים לאפשרויות העומדות להן על סמך עילה זו. אפשרויות אלו הינן בגדר השערה בלבד. נראה לנו כי אין זה מתפקido ואף לא ביכולתו של המשפטן לבדוק. מכל מקום, עקב מיועט המקורות בנושא, בחרנו לילכט בדרך של ניתוח ההלכה הקיימת לעומקה, בניסיון לחזקת ולבسطה תוך בוחנת יסודותה.

מסקנות המחקר ברורות. אכן ניתנת העילה זו לקיום עצמאי ובلتוי תלייה בעילות אחרות. מבין שששת יסודות העילה שנסקרו, לפחות שלושה ראויים להווות בסיס לעילה עצמאית לכפייה לגט²⁰⁵, בהיותם توأمם את יסודותיהן של עלילות אחרות שהוספו לאותה

רשימה בפרק המדייר, ובכך עולמים הם בקנה אחד עם מדיניותו אונת הוספות. אך מאוחר ומדובר בנושא כה רגיש ומשתנה, אין מקום כמובן להלכה כוללית וגורפת, אלא יש לבחון כל מקרה ומקורה על-פי נסיבותיו הוא. אכן, דרך הניתוח וההבנה שהוצעה לשני היסודות שהודגשו פעמים מס' – "אייבעת אימא קרא ואייבעת אימא סברא" של האגודה, מספקת לנו את הכללים הדורושים לכך. במסגרת שני יסודות אלו, כפי שהובאו במאמר זה, יחד עם נושא ההתראה המctrף למגמה זו של גמישות²⁰⁶, יש פתח נרחב למדרי לשיקולים אינדיבידואליים של כל מקרה, והכל במסגרת ההלכה הכללית. חיזוק לגישה זו מצאנו בדברים שנאמרו ע"י בית הדין הרבני ת"א – יפו בהתייחסות אגבית לעילה זו, ולא מצאנו טוב מلسינם בצייטוטם:

"כי עניין הcpfיה לגורושין מרועה זונות, אינו מצד העבירה שברעיה אחרי זונות, כי אין דין cpfיה לגט בגל עבירות שאדם עוכר, אלא בגל הרס חי המשפחה הבא כתוצאה מהנהגה כזו של הבעל, ועקב קלקל חי המשפחה מעין זה שהבעל גרמו, זכאית האשה לדrhoש גט."²⁰⁷

"אשה שగירשה את בעלה וחיה בנפרד ממנו שנים רבות ואף מאימת עליו, אם יש לה סיבות לכך כגון שהוא בוגד בה וכדר, אין לדון אותה כמורדת ואין מן הדין שבעלתה יגרשנה בעל כורחה או שייתרו לו לייא אחרת..."

²⁰⁵ שלושת היסודות האמורים הם יסוד "הסכמה שבדבר" שהביא עורך השולחן (ראה לעיל, פרק ב, חלק III. ושניהם מטור שלושת הטעמים שהביא האגודה: המקרה, והסבירו (שם, חלקים VI.2, V.2).

²⁰⁶ ראה לעיל בטקסט שבין הערכה 116 לערך 117, בטקסט שלפני הערכה 134, והחלק הראשון בפרק ד'. ²⁰⁷ תיק 3899/חש"ג, לעיל, הערכה 69.